

Dini İletişimde Üslûp | İsmail Baştürk

ÖZET Bu makalenin amacı ve problemi din görevlilerinin tebliğ ve irşat faaliyetlerinde kullandıkları üslup problemlerini ortaya koymaktır. Ve bu problemlerin giderilmesi için öneriler geliştirmektir. Bu makalede, din hizmetlerinin verilmesinde kullanılan dil ve üslubun amacına ulaşmasını engelleyen olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Din görevlilerinin her türlü eğitim faaliyetlerindeki iletişimi sırasında karşılaşılan olumsuzların neler olduğu, makalenin problem cümlesini ve konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, tebliğ ve irşat faaliyetlerinde kullanılan dil ve üslup ile ilgili bazı olumsuzluklara temas etmek ve bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik önerilerde bulunmaktır. Yaygın din eğitimi kurumu olan camilerde İslam'ın ilk yıllarından bu yana yapılan tebliğ ve irşat faaliyetleri, halkın din eğitim ve öğretimine katkı yapan yaygın din eğitimi vasıtalarıdır. Bu vasıtayı kullananlar ise ülkemizdeki din görevlileridir. Öncelikle din görevlilerinin bu noktada bazı yeterliliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu yeterliliklerin bir tanesi de üsluptur. Bunu da hitabet adı altında yürütmektedirler. Hitabetin niteliğini ve kalitesini belirleyen en önemli şey üsluptur. Yoğunlaşmak istediğimiz konu üsluptur. Dini iletişimdeki üslup dediğimizde ise meselemizi daraltıp sadece İslam dinin öngördüğü tebliğ ve davette kullanılacak üslup üzerine ağırlıkla duracağız. Araştırma yöntemimiz ulusal bazda literatür taraması ve bu alandaki kitaplar taranmış süzülerek bu çalışma ortaya konulmuştur. Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Cami, İletişim, Din Hizmetleri, Üslup, Hitabet, tebliğ, irşat, din dili

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2022-2023 GİRİŞ Üslub-u beyan, aynıyle insan Eskimeyen bir deyiştir; "Üslub-u beyan, aynıyle insan". Yani "bir insanın ifade tarzı kendisini anlatır." Ya da tam tersi "insan ne ise öyle konuşur." İnsanlığın başından beri bugüne kadar insanlar birebiriyle etkileşimini iletişimin herhangi bir parçasıyla sürdürme gelmiştir. Yine bunun yanında bu tarihi süreçte hatta insanlık dünyaya bile gönderilmeden din var ola gelmiştir. Bu dinlerin varlığı sağlayabilmesi ve ilkelerini ortaya koyabilmesi için iletişim kaçınılmaz olmuştur. Bu dinlerin mesajları kadar mesajlarını iletme noktasındaki iletişimde o kadar önemlidir. İslam dininde davet kadar davetin usulü ve üslubu da önemlidir. İletişimin sıkıntılarından kaynaklanan toplumsal olaylarda bile haklı olmaları yanlış üslupla haksız duruma düşürebilmektedir. Bugün İslam davetçilerinin yaşadığı sorun ilim ve bilgi sorunu değil, üslup sorunudur Nitekim Kur'an-ı kerim bu konudaki tavsiyesinde "Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onla-rın bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever " [1] buymuştur. Kur'an, sözlü iletişimde yumuşak bir üslubun kullanılmasından yanadır. Bu nedenle üslup, aynı zamanda Müslümanın dinî kişiliğini de yansıtan önemli bir göstergedir. Şeyh Edebali, bu kişiliği şöyle anlatır: "İlim bil, irfan bil, söz bil. İkram bil, kural bil, doyum bil. Usûl bil, âdâb bil, sınır bil. Yol bil, yordam bil. Hal bil, ahval bil, gönül bil. Çok konuşma, boş konuşma, kem konuşma. Mert ol, yürekli ol. Kimsenin umudunu kırma." Böylece din, aslına uygun olarak doğru bir şekilde anlaşılacak ve pratik hayatta uygulanacaktır. Yâni temel sorun "anlama" sorunudur. Bu sorunun giderilmesi için de dinin temel kaynakları ile sağlıklı bir iletişimin kurulmasına ihtiyaç vardır. Bu iletişim bireysel planda mü'minin kendi kişiliğini, "müslüman" kimliğini oluşturmaya yönelik olduğu gibi, bunun bir üst noktası olarak toplumsal planda, sâhip olunan "değer"lerin birlikte paylaşılması ve hayâta geçirilmesine yönelik bir dâvete, tebliğe yönelik olması da gerekmektedir. "Emr-i bi'l-mâruf" görevi, her müslüman için bir mükellefiyettir. İletişimi sağlayan "dil/üslûp"dur. Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. [2] TEMEL KAVRAMLAR Öncelikle üslup ve din görevlisi kavramını inceleyelim. Üslup Dilimizde üslup, anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi şeklinde tanımlanamamaktadır. [3] Duygu ve düşüncelerin anlatılması sırasında dil malzemesinin kullanılmasındaki özgünlük anlamında edebiyat terimi.Sözlükte "izlenen yol, benimsenen tarz" anlamına gelir. Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Bu bakımdan üslûp biliminin (stilistik) ilgi alanı yazarın dil malzemesini kullanırken gramer ve dizim kurallarının, belâgat esaslarının icrasında gösterdiği biçimsel-bireysel özellikleri incelemektir. Üslûp incelemesi gramer, belâgat ve edebî tenkidin verilerine dayanarak yazarın kelimeleri konuya uygun biçimde seçme ve kullanma tarzı, terkip ve cümleleri oluşturma biçimi, îcâz-îtnâb gibi belâgat türlerinde gösterdiği özgünlükleri ve bireysel nitelikleri irdeler. Üslûp ayrıca

yazarın diliyle, kullandığı dilin kuralları arasındaki sapmaların toplamı ve bu sapmaların eserin konusu ve amacı bakımından yerinde ve özgün olması demektir. Böylece üslup hem teknik hem estetik bütünlük arzeder. Bir yazar veya edibin duygu ve düşüncelerini aktarırken dil malzemesini kullanma biçimi onun karakteri ve ahlâkıyla yakından ilgilidir. Çünkü, "Her kap kendi içindekini sızdırır." Övgü, mersiye, gazel gibi temalar sevgi dolu yürekten, yergi ve alay temaları nefret dolu kalpten sızan yansımalarıdır. Fransız edip ve tabiat âlimi Georges Louis Leclerc'e (Comte de Buffon) nisbet edilen, "Üslûb-ı beyân aynıyle insandır" sözü bu gerçeği dile getirir. [4] Özetle üslup, muhtevanın ve mesajın sunuş biçimidir. [5] Din görevlisi 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanunun birinci maddesinde "İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur." hükmü yer almaktadır. Bu hükmün bir gereği olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini bir meslek olarak yürüten kişilere genel anlamda 'din görevlisi' denilmektedir. Din görevlileri çocukluktan gençliğe, yetişkinlikten yaşlılığa kadar değişen hedef kitleye muhtelif din hizmetlerini sunmaktadır. [6] Din görevlileri camilerde, Kur'an kurslarında, ceza evlerinde, yetiştirme yurtlarında, evlerde vb. yerlerde bu görevi yapabilmekte; hutbe, vaaz, sohbet, konferans, cenaze töreni, hatim merasimi, mevlit, sünnet töreni, asker uğurlama, yeni doğan çocuklara ad koyma, düğün törenlerinde dua etme veya nikâh kıyma, vb. din hizmetlerini yürütebilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, din hizmetlerini yürüten din görevlilerinin yaygın din eğitimi alanında birçok bilgi ve beceriye, çok yönlü mesleki yeterliklere sahip olmaları ve sürekli kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. [7] DİNİ İLETİŞİMDE ÜSLUPTAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE PROBLEMLER İletişim engelleri genel olarak; algılama farklılıkları, dildeki farklılıklar, kültürel farklılıklar, statü farklılığı, gürültü, duygusal reaksiyonlar, sözlü ve sözsüz iletişim arasında güvensizlik, ağdalı ifadeler, duygu dünyasını ayarlayamama, yetersiz geri bildirim, eksik pekiştirme, karmaşık ve aşırı teknik bir dil, sözleri davranışlarla desteklememek, yüz yüze iletişim kurma imkânı bulamamak, iletişimde farklı ve yetersiz kanal kullanmak. İletişim engellerinden önemli bir kısmı insan psikolojisinden, bireyin inanç, tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. İnsanın duymak duyma, görmek istediğini görme eğiliminde olmasından dolayı iletişim konusunda seçici davranması, statü farklılıkları gözeterek üstlerin mesajına astların mesajından daha fazla önem vermesi, güven eksikliği ve karşı tarafa inanmama durumu, anlaşılma ve karşıtlığa neden olan ifade güçlükleri, hep iletişim engelidir. Öte yandan alıcı ve kaynak arasında psikolojik uyumun sağlanamaması veya bu uyumun sağlanması için gerekli olan geri bildirimin yanlış değerlendirilmesi, iletişimi engelleyen önemli faktördür. Korkular, özgüven eksikliği, alınganlık, ön yargılar, peşin hükümler, alışkanlıklar vb. zaafılar da önemli iletişim engelidir. Keza tutarsızlık, isteksizlik, yetersiz dinlenme, aşırı bilgi yükleme, yaş ve cinsiyet uyumsuzlukları, gürültü ve diğer çevresel faktörlerde iletişim sürecini bozan faktörlerdir. İletişimin bozucu engelleri; iletişime katılan tarafların ya iletişime olan ihtiyaçlarının farkında olamamaları, ya iletişimin önemini yeterince kavrayamamaları ya da etkin iletişim yöntemlerini bilmemelerinden kaynaklanır. Görüldüğü gibi iletişimde engellere büyük ölçüde kaynak ve alıcılar neden olmaktadır. Bununla birlikte çevresel faktörlerden kaynaklanan bazı olumsuzluklarda iletişim engeli oluşturabilmektedir. Bu bağlamda dini iletişim sürecinde etkin iletişimi engelleyen faktörleri; kaynak engelleri, alıcı engelleri ve ortam engellerinden kaynaklanmaktadır. [8] Bizim üzerinde duracağımız ağırlıklı mevzu üslup olduğundan, kaynaktan kaynaklanan iletişim engelleri problemleri üzerinde duracağız. Türkiye davet ve irşat faaliyetleri din görevlilerinin ilk etapta göze çarpan ve dinleyenleri rahatsız eden iletim engeli dil ve üsluplar şunlardır: "Yargılayıcı", "Hükmedici", "Sorgulayıcı", "Korkutucu", "Zorlaştııcı", "Sınırlayıcı", "Ütopik", "Buyurgan", "Ayrımcı", "İrrasyonel", "Suçlayıcı", "Genelleyici/Toptancı". [9] Bu problemli üslupları kısaca inceleyecek olursak; Yargılayıcılık : Yargılama bireyin konuşma sırasında muhataplarını, olumsuz nitelmesi ve yaftalamasıdır. Hatipler bu dili kullandıkları zaman karşı tarafta olan muhatapları bir suçluluk psikolojisi içine sürüklemektedirler. Nitekim hatiplere düşen yargılamak veya yadırgamak değil sadece uyarmaktır. Yargılama görevi hatibin sınırlarını aşmasıdır. Çünkü hatip yargılayıcı makam değil uyarıcı makamdır. Nitekim yüce Allah bizden bunu istemektedir. "Artık sen öğüt ver, çünkü sen ancak bir uyarıcısın". [10] Hükmedici : Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlamak için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu

kanaatini sözel dil ile muhataba aktarmaktır [11] . Dini iletişimde muhatabı egemenliği altına alma gayesi güdülerken dikte etmek anlamında kullanabiliriz. Bunu dinin temel kaynakları gütmekten bunu iletmekte olan kanallar insanlar arasında kaynak durumunda olan hatipler. Hakikati tek elinde tutuyormuşçasına hükmedici bir dil kullanmaktan geri durmazlar. Bu iletişimi olumsuz bir şekilde etkiler. Ve verilmek istenen mesaj tam anlamı ile verilemez. Sorgulama: dini iletişimdeki sorgulamaktan maksat eksik kusur aramak ve eksik kusurlarını ortaya dökmek. Dini ve ahlaki kusurları ortaya koyacak bir söylem oluşturmak diyebiliriz. Sorgulayıcı tutum ve davranışlara, insanlar arsındaki güveni birlik ve beraberliği ve kardeşliği zaafa uğraticı davranışlara olarak kabul edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah, insanların eksiklerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasını, kusurlarının ifşa edilmesini ya da onlara kabul edemeyecekleri bazı yaftalara, isimlere ya da lakaplara takılarak aşağılanmaya çalışılmasını büyük bir ahlaksızlık olduğu ifade edilmektedir. [12] İnsan bu kusursuz olması beklenemez. Hepimiz birey olarak kusurlu olma vasfı taşımaktayız. Bundan dolayı muhatabı kusurlarıyla sorgulamak, yadırgamak ve yargılamak hoş olmayan bir tutumdur. Sert ve sivri dil yerine merhamet ve muhabbet dilini kullanmaya özen gösterilmelidir. Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [13] Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır." Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. [14] Korkutucu: Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylılardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınmaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz. [15] Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutularak, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibarıyla sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in " din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. [16] Korkutucu dil her yaştaki insanı korkulan ve korkutulan şeylerden, mekânlardan, zamanlara uzaklaştırır. Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Bir kişinin, inanmadığı halde zorla inandırılmaya çalışılması, yapmak istemediğini bir şeyi baskı ile yaptırılmasıdır. Her alanda olduğu gibi inanç alanında da zorlama yoktur. Dine giriş dâhil olmak üzere, inançta, ibadette ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. İnanmayan birini istememesi halinde baskı ile inançlı hale getirmek insani olmadığı gibi dinî de değildir. Bu konuda Kur'an; " Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi iştir ve bilir." [17] Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, kolaylaştırıcı olma vardır. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konusudur. Dinde kolaylık ilkesi vardır. Onun için din kendini kolay olarak tanımlar. Hz. Peygamber'in " Kolayı da zorlaştırmayın kolaylaştırın " [18] şeklinde açık beyanları vardır. Güçle zorlamanın olmadığı gibi dil ve üslup ile de zorlama yapmak, zorlama anlamına gelecek söylemlerde bulunmak gerekmektedir. Hutbe ve vaazların sunumunda, zorlama anlamına gelecek dil ve üslubun kullanılması, kaçınılması gereken bir olumsuzluktur. [19] Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhatabına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, kişiler arası ile-tişimi engelleyen nedenlerden biridir. Çünkü buyurgan bir dilin kullanılması, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygularının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhatabın kendine olan saygısını yitirmesine ve öz ben kaybına sebep olur. [20] Buyurganlık sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluş-turan yüklemelerin muhatabı, kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gerekenleri, genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır.

Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönder-diği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu "meli", "malı", ekleri ile bitir-mektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır. [21] Bu aynı zaman da bir nezakatsizlik eylemidir. Bu eylemde dini iletişimi olumsuz etkilemektedir. Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir. [22] Din eğitiminde bu dil, insanlara dinin çizmediği hatibin kendi çizdiği dili dayatmasıdır diyebiliriz. Ütopik dil: Ütopya, gerekçelendirilmeyen, fakat gerçekleşme iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut düşünce olarak tanımlanabilir. [23] İnsanların anlayamayacağı, anlasa bile uygulamakta zorlanacağı veya hayatta nerdeyse yeri olmayan şeyleri anlatmak diyebiliriz. Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağılıkları oluşturması ve bu bağılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları "öteki" ya da "yabancı" gören kişilerde gözlenmektedir. Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. " Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)" buyurarak farklılığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada dinin hiç hoş görmediği üslubu din diye anlatmaktır. Bu insanların içinde bulunduğu her ne varsa onunla kendini öne çıkarması sadece dinler için değil insanlık için büyük bir ayıptır. Bu dil çok acı bir gerçeğimiz olarak üslup problemleri arasında sayabiliriz. Genellemeci : Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmez. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğin, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır. [24] Genellemeci dil bugün bizi çok sarsmakta ve bir türlü ileriye götürememektedir. "Genellemek aptallıktır." Diye bir söz yağındır toplumumuzda. Biz bunu nasıl din dilinde kullanabiliriz. Yine buda dini eğitiminin iletişimini derinden sarsmaktadır. İSLAM DİNİ

KAYNAKLARININ ÖNGÖRDÜĞÜ ÜSLUP Bizi yaratan ve bizi kendi temsilcisi olarak dünya hayatına gönderen Rabbimiz, bizim kendisini ve sorumlu tuttuğu dini nasıl anlamamız ve anlamlandırmamız noktasında bize temel prensipler getirir. Üslup noktasında da bizim için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensipler özetle şu şekildedir. (Ey Muhammed!) Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de en iyi bilendir ' [25] Hikmet; eşyânın aslına uygun, muhkem, hükme bağlanmış iknâ edici bilgidir. İlme ve akla birlikte hitâb eder. Dolayısıyla dâvette akıl devre dışı bırakılmamalıdır. Mev'iza-i hasene ise güzel öğüt demektir. Daha çok gönle ve duygulara hitâb eden anlatımdır. En güzel şekilde mücâdeleye gelince en güzel açıklamayı Ebû Hanife yapmıştır: 'Biz tartışırken hakîkati arıyoruz ve karşımızdakini suçlamaktan öyle korkuyoruz ki, sanki başımızın üstünde kuş var da uçacakmış gibi davranıyoruz. Ama bakıyorum siz hep üste çıkmak için tartışıyorsunuz. Bu mirâdır ve yasaktır.' Hakîkatin ortaya çıkması için değil, mutlakâ ben üstün gelmeliyim diye yapılan tartışmaya Mirâ denir. Dikkat isterim. Peygamber'e (s.a.v) bir uyarı olarak gelen bu âyet, Müslümanların toplumsal olarak zayıf oldukları Mekke döneminde değil, başat unsur oldukları Medine döneminde nazil olmuş. Yani şu: Müslümanların toplumsal üstünlüğü elde ettikleri bir atmosferde bile âdetullah ve sünnetullah hikmeti, güzel öğüdü önceliyor ve mücadelenin "en güzel şekilde" yapılmasını şart koşuyor. [26] Bu bir emirdir ve bu emir, sadece Hz. Peygamber'e değil, daha önce de Hz. Musa ve Hz. Harun'a da verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, onlara da "Firavun'a gidin çünkü o, azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alır, düşünür veya korkar" [27] demiş; ayrıca İsrailoğulları'ndan misak alırken, " İnsanlara güzel konuşunuz" [28] sözüyle de bu emri teyit etmiştir. Dolayısıyla bütün konuşmalarımızda, özellikle de dini anlatmada güzel ve yumuşak konuşma emri, sadece Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammed'e değil, aynı zamanda onların şahsında bütün Müslümanlara da verilmiş bir emirdir. Yine üslup alakalı diğer bir husus güzel konuşmaktır.Yüce Allah güzel ve etkili konuşmanın aynı zamanda Müslüman'ın birvasfı olduğunu açıklamıştır: "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söyleyinler." " Allah'a çağırın, dine ve dünyaya yararlı iş yapan, "Ben Müslümanlardanım"diyenden daha güzel sözlü kim vardır ?" [29] Yine bu hususu şu mesellede anlatmaktadır: " Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü(yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her

zaman yemişini verir. [30] Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. Bunun içindir ki Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara seviyelerine göre davranın." [31] Diyerek bizleri davet usulü ve üslubu olarak insanların bulunduğu; sos yo kültürel durumu, statü, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, o anki hazır bulunuşluğun, vb. sebepleri göz önünde bulundurarak iletişime geçmemiz gerektiğini vurgular. Aşağıdaki hadis-i şeriflerde buna işaret etmektedir. "İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun." [32] "Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de, bu söz onlar için fitneye sebep olur." [33] Yine davetçinin en önemli boyutlarından biri temsil boyutudur. Eğer anlattığı şeyleri yaşamıyor ve temsil edemiyorsa muhatabın güveni zedelenir ve sağlıklı bir ilişkinin gerçekleşmesini engelleyecek ön yargılar oluşturur. Söylemin ve eylemin uyuşmasıyla davet başarılı olur. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyetler bizleri bu konuda uyarması açısından son derece dikkat çekicidir: "Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?"⁴ "Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Halbuki kitap da okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?"⁵ Onun için denilmiştir ki: – Kâl, hâl'e ihtiyaç duyar. – Kâl iddiadır, hâl isbattır, şâhittir. – Kâl'in anlatamadığını hâl anlatır. SONUÇ VE ÖNERİLER Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Zira "Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır." Usul ve üslup bizim için verdiğimiz mesajdan daha önemli olduğunun farkına bir an önce varmamız gerekmektedir. Bu nedenle asıl/söz, usul yanlışlığına feda edilmemeli; "Vusulsüzlüğümüz, usulsüzlüğümüzdenidir" vecizesi de asla unutulmamalıdır. Sözün şehvetine kapılmak, zaman zaman hepimizin duçar olduğu bir bela. Hele kendimizi bir meselenin takipçisi değil de sahibi zannettiğimizde sözle imtihanımız çok ama çok ağır oluyor. Hele hele sözün şehvetine kapılıp karşınızda sözünüzü can-ı gönülden destekleyen bir "konsolide kitle" bulduğunuzda kendinizi sürekli "el artıran poker oyuncusu" kıvamında buluyorsunuz. Söz şehvetlendikçe, sertleştikçe, eksantrik hale geldikçe kitle sizi daha çok alkışlıyor ve bir süre sonra tüm uzayı bu kitle zannetmeye başlıyorsunuz. Oysa uzay orada değil. [34] Kaba söylem ve katı nutuklardan vazgeçmeliyiz. Hiddet, şiddet ve kaba kuvvetle hiçbir iletişimi başarılı kılamayız. Sinsi ve sivri bir değil, seviyeli ve sevimli bir dil kullanmaya hiç olmadığı kadar özen göstermeliyiz. Genelleyici bir mantıkla, toptancı bir algı ile hiç bir yere varamıyoruz. Genellemeyi bırakıp her insana kendine özgü değerli bir mantıkla insanları yaftalamakla sadece insanları kırıyor ve uzaklaştırıyoruz. Avam, sürü, halk yığını, sıradan insanlar gibi bir bakış açısıyla muhataplara bakmak bizi muhataplarla omuz mesafesine indirmiyor. Eğer iletişimde karşımızdaki ile omuz mesafesini yakalayamazsak iletişimin başarısız olması çok muhtemeldir. Grupçuluk, hizipçilik, fırkacılık, alanı daraltmaktan öteye geçmiyor. Alanı daralttıkça insanların yaklaşması ve alana dâhil olması zorlaşıyor. Mesele çatışmak değil kazanmak en uç insanı bile kazanmak. Aynı Ebu süfyan örneği Mekke fethinde onun evine sığınanın güvende olduğunu söyleyerek en uç insanı bile kazanmaktır mesele. İkrâm, iltifat, ihtiramı muhatabımıza hissettirmemiz lazım. Kimseye üstten bakmadan dinin ve iletişimin sahibi kendimiz zannetmeden bir iletişim kurmak mecburiyetindeyiz. Tenkit değil tebliğ öncelermeliyiz. Nezir, korkutucu değil uyarıcı olmaktır. Bundan dolayı yargılayıcı, yadırgayıcı, sorgulayıcı, ayırıştırıcı dilden mümkün merteye uzak durmalıyız. Soğuk değil sempatik olarak hal dilimizde aktif kullanmaya özen göstermeliyiz. Donuk değil dinamik olmalıyız. Eskiye takılıp günceli kaçırmamaya hassasiyet göstermeliyiz. Kaynakça -Kur'ân-ı Kerim -Cebeci, Suat, Dini İletişim, iz yayıncılık -Koç, Ahmet, Din Eğitiminde Etkili İletişim, Rağbet yayınları -Kayan, Ramazan, Nebevi Bir Eylem Davet, Çıra Yayınları -Köylü, Mustafa, Psiko-Sosyal Açından Dini İletişim, Ankara Okulu -Keyifli,Şükrü Hutbe ve Vaazların Dili ve Üslubuyla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar, The Negativity About the Language and Style of Sermons and Sermons, mevzu sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences -Altıntaş, Muhammed Esad Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlilikler, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), -KARAMAN, F. "Dini Değerlerin İletişiminde Üslup ve Güzel Konuşmanın Etkisi" Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1231-1256 -Korkmaz, Mehmet, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136., değerler eğitimi dergisi -İsmail Kılıçaslan, Halil hoca kasap mı ? ,yeni şafak gazetesi – Türk Dil Kurumu, 2018 – TDV İslam ansiklopedisi -Çeşitli hadis kaynakları (Buhari – Ebu Davut – Acunî) – <https://yenidunyadergisi.com/blog/dini-iletisimde-ustlup> , Ali Çelik, Dînî İletişimde Üslûp [1] Âl-i İmrân, 3/159 [2] Ali Çelik, Dînî İletişimde Üslûp [3] TDK, 2018 [4] TDV İslam ansiklopedisi [5] Ramazan Kayan, Nebevi bir eylem davet, s.78 [6] Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı" Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin

Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91. [7] Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136. [8] Ahmet KOÇ, din eğitiminde etkili iletişim, sy.241 [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [10] Gaşiye, 88/21 [11] Türk Dil Kurumu, 2018 [12] Hucurat, 49/12 [13] Bakara2/286 [14] Müminun Suresi, 23/62 [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [16] Köylü, 2015, s. 101-105 [17] Bakara, 2/256 [18] Buhârî, 3/72 [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ [20] Eren, 2005 [21] Koç, 2011, s. 241 [22] Türk Dil Kurumu, 2018 [23] Omay, 2009 [24] Dökmen, 1988, s. 95 [25] Nahl, 16/125 [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak [27] Tâ-Hâ Suresi 44 [28] Bakara,2/83 [29] el-Fussilet 41/ 33. [30] İbrâhîm 24 – 25 [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23 [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3. [33] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 196. [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak

ÖZET

Bu makalenin amacı ve problemi din görevlilerinin tebliğ ve irşat faaliyetlerinde kullandıkları üslup problemlerini ortaya koymaktır. Ve bu problemlerin giderilmesi için öneriler geliştirmektir. Bu makalede, din hizmetlerinin verilmesinde kullanılan dil ve üslubun amacına ulaşmasını engelleyen olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Din görevlilerinin her türlü eğitim faaliyetlerindeki iletişimi sırasında karşılaşılan olumsuzların neler olduğu, makalenin problem cümlesini ve konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, tebliğ ve irşat faaliyetlerinde kullanılan dil ve üslup ile ilgili bazı olumsuzluklara temas etmek ve bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik önerilerde bulunmaktır. Yaygın din eğitimi kurumu olan camilerde İslam'ın ilk yıllarından bu yana yapılan tebliğ ve irşat faaliyetleri, halkın din eğitim ve öğretimine katkı yapan yaygın din eğitimi vasıtalarıdır. Bu vasıtayı kullananlar ise ülkemizdeki din görevlileridir. Öncelikle din görevlilerinin bu noktada bazı yeterliliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu yeterliliklerin bir tanesi de üsluptur. Bunu da hitabet adı altında yürütmektedirler. Hitabetin niteliğini ve kalitesini belirleyen en önemli şey üsluptur. Yoğunlaşmak istediğimiz konu üsluptur. Dini iletişimdeki üslup dediğimizde ise meselemizi daraltıp sadece İslam dinin öngördüğü tebliğ ve davette kullanılacak üslup üzerine ağırlıkla duracağız. Araştırma yöntemimiz ulusal bazda literatür taraması ve bu alandaki kitaplar taranmış süzülerek bu çalışma ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Cami, İletişim, Din Hizmetleri, Üslup, Hitabet, tebliğ, irşat, din dili İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2022-2023 GİRİŞ Üslub-u beyan, aynıyle insan Eskimeyen bir deyiştir; "Üslub-u beyan, aynıyle insan". Yani "bir insanın ifade tarzı kendisini anlatır." Ya da tam tersi "insan ne ise öyle konuşur." İnsanlığın başından beri bugüne kadar insanlar birebiriyle etkileşimini iletişimin herhangi bir parçasıyla sürdürme gelmiştir. Yine bunun yanında bu tarihi süreçte hatta insanlık dünyaya bile gönderilmeden din var ola gelmiştir. Bu dinlerin varlığı sağlayabilmesi ve ilkelerini ortaya koyabilmesi için iletişim kaçınılmaz olmuştur. Bu dinlerin mesajları kadar mesajlarını iletme noktasındaki iletişimde o kadar önemlidir. İslam dininde davet kadar davetin usulü ve üslubu da önemlidir. İletişimin sıkıntılarından kaynaklanan toplumsal olaylarda bile haklı olmaları yanlış üslupla haksız duruma düşürebilmektedir. Bugün İslam davetçilerinin yaşadığı sorun ilim ve bilgi sorunu değil, üslup sorunudur Nitekim Kur'an-ı kerim bu konudaki tavsiyesinde " Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onla-rın bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever " [1] buymuştur. Kur'an, sözlü iletişimde yumuşak bir üslubun kullanılmasından yanadır. Bu nedenle üslup, aynı zamanda Müslümanın dinî kişiliğini de yansıtan önemli bir göstergedir. Şeyh Edebali, bu kişiliği şöyle anlatır: "İlim bil, irfan bil, söz bil. İkrâm bil, kural bil, doyum bil. Usûl bil, âdâb bil, sınır bil. Yol bil, yordam bil. Hal bil, ahval bil, gönül bil. Çok konuşma, boş konuşma, kem konuşma. Mert ol, yürekli ol. Kimsenin umudunu kırma." Böylece din, aslına uygun olarak doğru bir şekilde anlaşılacak ve pratik hayatta uygulanacaktır. Yâni temel sorun "anlama" sorunudur. Bu sorunun giderilmesi için de dînin temel kaynakları ile sağlıklı bir iletişimin kurulmasına ihtiyaç vardır. Bu iletişim bireysel planda mü'minin kendi kişiliğini, "müslüman" kimliğini oluşturmaya yönelik olduğu gibi, bunun bir üst noktası olarak toplumsal planda, sâhip olunan "değer"lerin birlikte paylaşılması ve hayâta geçirilmesine yönelik bir dâvete, tebliğe yönelik olması da gerekmektedir. "Emr-i bi'l-mâruf" görevi, her müslüman için bir

mükellefiyettir. İletişimi sağlayan “dil/üslûp”dur. Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. [2] TEMEL KAVRAMLAR Öncelikle üslup ve din görevlisi kavramını inceleyelim. Üslup Dilimizde üslup, anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi şeklinde tanımlanamamaktadır. [3] Duygu ve düşüncelerin anlatılması sırasında dil malzemesinin kullanılmasındaki özgünlük anlamında edebiyat terimi.Sözlükte “izlenen yol, benimsenen tarz” anlamına gelir. Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Bu bakımdan üslûp biliminin (stilistik) ilgi alanı yazarın dil malzemesini kullanırken gramer ve dizim kurallarının, belâgat esaslarının icrasında gösterdiği biçimsel-bireysel özellikleri incelemektir. Üslûp incelemesi gramer, belâgat ve edebî tenkidin verilerine dayanarak yazarın kelimeleri konuya uygun biçimde seçme ve kullanma tarzı, terkip ve cümleleri oluşturma biçimi, îcâz-îtnâb gibi belâgat türlerinde gösterdiği özgünlükleri ve bireysel nitelikleri irdeler. Üslûp ayrıca yazarın diliyle, kullandığı dilin kuralları arasındaki sapmaların toplamı ve bu sapmaların eserin konusu ve amacı bakımından yerinde ve özgün olması demektir. Böylece üslûp hem teknik hem estetik bütünlük arzeder. Bir yazar veya edibin duygu ve düşüncelerini aktarırken dil malzemesini kullanma biçimi onun karakteri ve ahlâkıyla yakından ilgilidir. Çünkü, “Her kap kendi içindekini sızdırır.” Övgü, mersiye, gazel gibi temalar sevgi dolu yürekte, yergi ve alay temaları nefret dolu kalpten sızan yansımalarıdır. Fransız edip ve tabiat âlimi Georges Louis Leclerc’e (Comte de Buffon) nisbet edilen, “Üslûb-ı beyân aynıyle insandır” sözü bu gerçeği dile getirir. [4] Özetle üslup, muhtevanın ve mesajın sunuş biçimidir. [5] Din görevlisi 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanunun birinci maddesinde “İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.” hükmü yer almaktadır. Bu hükmün bir gereği olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini bir meslek olarak yürüten kişilere genel anlamda ‘din görevlisi’ denilmektedir. Din görevlileri çocukluktan gençliğe, yetişkinlikten yaşlılığa kadar değişen hedef kitleye muhtelif din hizmetlerini sunmaktadır. [6] Din görevlileri camilerde, Kur’an kurslarında, ceza evlerinde, yetiştirme yurtlarında, evlerde vb. yerlerde bu görevi yapabilmekte; hutbe, vaaz, sohbet, konferans, cenaze töreni, hatim merasimi, mevlit, sünnet töreni, asker uğurlama, yeni doğan çocuklara ad koyma, düğün törenlerinde dua etme veya nikâh kıyma, vb. din hizmetlerini yürütebilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, din hizmetlerini yürüten din görevlilerinin yaygın din eğitimi alanında birçok bilgi ve beceriye, çok yönlü mesleki yeterliklere sahip olmaları ve sürekli kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. [7] DİNİ İLETİŞİMDE ÜSLUPTAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE PROBLEMLER İletişim engelleri genel olarak; algılama farklılıkları, dildeki farklılıklar, kültürel farklılıklar, statü farklılığı, gürültü, duygusal reaksiyonlar, sözlü ve sözsüz iletişim arasında güvensizlik, ağdalı ifadeler, duygu dünyasını ayarlayamama, yetersiz geri bildirim, eksik pekiştirme, karmaşık ve aşırı teknik bir dil, sözleri davranışlarla desteklememek, yüz yüze iletişim kurma imkânı bulamamak, iletişimde farklı ve yetersiz kanal kullanmak. İletişim engellerinden önemli bir kısmı insan psikolojisinden, bireyin inanç, tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. İnsanın duymak duyma, görmek istediğini görme eğiliminde olmasından dolayı iletişim konusunda seçici davranması, statü farklılıkları gözeterek üstlerin mesajına astların mesajından daha fazla önem vermesi, güven eksikliği ve karşı tarafa inanmama durumu, anlaşılma ve karşıtlığa neden olan ifade güçlükleri, hep iletişim engelidir. Öte yandan alıcı ve kaynak arasında psikolojik uyumun sağlanamaması veya bu uyumun sağlanması için gerekli olan geri bildirimin yanlış değerlendirilmesi, iletişimi engelleyen önemli faktördür. Korkular, özgüven eksikliği, alınganlık, ön yargılar, peşin hükümler, alışkanlıklar vb. zaaflar da önemli iletişim engelidir. Keza tutarsızlık, isteksizlik, yetersiz dinlenme, aşırı bilgi yükleme, yaş ve cinsiyet uyumsuzlukları, gürültü ve diğer çevresel faktörlerde iletişim sürecini bozan faktörlerdir. İletişimin bozucu engelleri; iletişime katılan tarafların ya iletişime olan ihtiyaçlarının farkında olamamaları, ya iletişimin önemini yeterince kavrayamamaları ya da etkin iletişim yöntemlerini bilmemelerinden kaynaklanır. Görüldüğü gibi iletişimde engellere büyük ölçüde kaynak ve alıcılar neden olmaktadır. Bununla birlikte çevresel faktörlerden kaynaklanan bazı olumsuzluklarda iletişim engeli oluşturabilmektedir. Bu bağlamda dini iletişim sürecinde etkin iletişimi engelleyen faktörleri; kaynak engelleri, alıcı engelleri ve ortam engellerinden kaynaklanmaktadır. [8] Bizim üzerinde duracağımız ağırlıklı mevzu üslup olduğundan, kaynaktan kaynaklanan iletişim engelleri problemleri üzerinde duracağız. Türkiye davet ve irşat

faaliyetleri din görevlilerinin ilk etapta göze çarpan ve dinleyenleri rahatsız eden iletim engeli dil ve üsluplar şunlardır: "Yargılayıcı", "Hükmedici", "Sorgulayıcı", "Korkutucu", "Zorlaştırmacı", "Sınırlayıcı", "Ütopik", "Buyurgan", "Ayrımcı", "İrrasyonel", "Suçlayıcı", "Genelleyici/Toptancı" . [9] Bu problemli üslupları kısaca inceleyecek olursak; Yargılayıcılık : Yargılama bireyin konuşma sırasında muhataplarını, olumsuz nitelmesi ve yaftalamasıdır. Hatipler bu dili kullandıkları zaman karşı tarafta olan muhatapları bir suçluluk psikolojisi içine sürüklemektedirler. Nitekim hatiplere düşen yargılamak veya yadırgamak değil sadece uyarmaktır. Yargılama görevi hatibin sınırlarını aşmasıdır. Çünkü hatip yargılayıcı makam değil uyarıcı makamdır. Nitekim yüce Allah bizden bunu istemektedir. " Artık sen öğüt ver, çünkü sen ancak bir uyarıcısın " . [10] Hükmedici : Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlam için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu kanaatini sözel dil ile muhataba aktarmaktır [11] . Dini iletişimde muhatabı egemenliği altına alma gayesi güdülerken dikte etmek anlamında kullanabiliriz. Bunu dinin temel kaynakları gütmekten bunu iletmekte olan kanallar insanlar arasında kaynak durumunda olan hatipler. Hakikati tek elinde tutuyormuşçasına hükmedici bir dil kullanmaktan geri durmazlar. Bu iletişimi olumsuz bir şekilde etkiler. Ve verilmek istenen mesaj tam anlamı ile verilemez. Sorgulama: dini iletişimdeki sorgulamaktan maksat eksik kusur aramak ve eksik kusurlarını ortaya dökmek. Dini ve ahlaki kusurları ortaya koyacak bir söylem oluşturmak diyebiliriz. Sorgulayıcı tutum ve davranışlara, insanlar arasındaki güveni birlik ve beraberliği ve kardeşliği zaafa uğraticı davranışlara olarak kabul edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah, insanların eksiklerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasını, kusurlarının ifşa edilmesini ya da onlara kabul edemeyecekleri bazı yaftalara, isimlere ya da lakaplara takılarak aşağılanmaya çalışılmasını büyük bir ahlaksızlık olduğu ifade edilmektedir. [12] İnsan bu kusursuz olması beklenemez. Hepimiz birey olarak kusurlu olma vasfı taşımaktayız. Bundan dolayı muhatabı kusurlarıyla sorgulamak, yadırgamak ve yargılamak hoş olmayan bir tutumdur. Sert ve sivri dil yerine merhamet ve muhabbet dilini kullanmaya özen gösterilmelidir. Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [13] Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır." Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. [14] Korkutucu: Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylılardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınmaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz. [15] Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutulularak, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibarıyla sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in " din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. [16] Korkutucu dil her yaşta insanı korkutan ve korkutulan şeylerden, mekânlardan, zamanlara uzaklaştırır. Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Bir kişinin, inanmadığı halde zorla inandırılmaya çalışılması, yapmak istemediğini bir şeyi baskı ile yaptırılmasıdır. Her alanda olduğu gibi inanç alanında da zorlama yoktur. Dine giriş dâhil olmak üzere, inançta, ibadette ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. İnanmayan birini istememesi halinde baskı ile inançlı hale getirmek insani olmadığı gibi dinî de değildir. Bu konuda Kur'an; " Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi ıstır ve bilir." [17] Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, kolaylaştırıcı olma vardır. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konusudur. Dinde kolaylık ilkesi vardır. Onun için din kendini kolay olarak tanımlar. Hz. Peygamber'in " Kolayı da zorlaştırmayın kolaylaştırın " [18] şeklinde açık beyanları vardır. Güçle zorlamanın

olmadığı gibi dil ve üslup ile de zorlama yapmak, zorlama anlamına gelecek söylemlerde bulunmak gerekmektedir. Hutbe ve vaazların sunumunda, zorlama anlamına gelecek dil ve üslubun kullanılması, kaçınılması gereken bir olumsuzluktur. [19] Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhatabına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, kişiler arası ile-tişimi engelleyen nedenlerden biridir. Çünkü buyurgan bir dilin kullanılması, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygu-larının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhatabın kendine olan saygısını yitirmesine ve öz ben kaybına sebep olur. [20] Buyurganlık sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluş-turan yüklemelerin muhatabı, kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gerekenleri, genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır. Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönder-diği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu "meli", "malı", ekleri ile bitir-mektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır. [21] Bu aynı zaman da bir nezakatsizlik eylemidir. Bu eylemde dini iletişimi olumsuz etkilemektedir. Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir. [22] Din eğitimi bu dil, insanlara dinin çizmediği hatibin kendi çizdiği dili dayatmasıdır diyebiliriz. Ütopik dil: Ütopya, gerçekleendirilmeyen, fakat gerçekleşme iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut düşünce olarak tanımlanabilir. [23] İnsanların anlayamayacağı, anlasa bile uygulamakta zorlanacağı veya hayatta nerdeyse yeri olmayan şeyleri anlatmak diyebiliriz. Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağlılıkları oluşturmaları ve bu bağlılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları "öteki" ya da "yabancı" gören kişilerde gözlenmektedir. Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. " Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)" buyurarak farklılığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada dinin hiç hoş görmediği üslubu din diye anlatmaktır. Bu insanların içinde bulunduğu her ne varsa onunla kendini öne çıkarması sadece dinler için değil insanlık için büyük bir ayıptır. Bu dil çok acı bir gerçeğimiz olarak üslup problemleri arasında sayabiliriz. Genellemeci : Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmedir. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğin, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır. [24] Genellemeci dil bugün bizi çok sarsmakta ve bir türlü ileriye götürememektedir. "Genellemek aptallıktır." Diye bir söz yağındır toplumumuzda. Biz bunu nasıl din dilinde kullanabiliriz. Yine buda dini eğitiminin iletişimini derinden sarsmaktadır. İSLAM DİNİ KAYNAKLARININ ÖNGÖRDÜĞÜ ÜSLUP Bizi yaratan ve bizi kendi temsilcisi olarak dünya hayatına gönderen Rabbimiz, bizim kendisini ve sorumlu tuttuğu dini nasıl anlamamız ve anlamlandırmamız noktasında bize temel prensipler getirir. Üslup noktasında da bizim için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensipler özetle şu şekildedir. (Ey Muhammed!) Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütte çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de en iyi bilendir ' [25] Hikmet; eşyânın aslına uygun, muhkem, hükme bağlanmış iknâ edici bilgidir. İlme ve akla birlikte hitâb eder. Dolayısıyla dâvette akıl devre dışı bırakılmamalıdır. Mev'iza-i hasene ise güzel öğüt demektir. Daha çok gönle ve duygulara hitâb eden anlatımdır. En güzel şekilde mücâdeleye gelince en güzel açıklamayı Ebû Hanife yapmıştır: 'Biz tartışırken hakîkati arıyoruz ve karşımızdakini suçlamaktan öyle korkuyoruz ki, sanki başımızın üstünde kuş var da uçacakmış gibi davranıyoruz. Ama bakıyorum siz hep üste çıkmak için tartışıyorsunuz. Bu mirâdır ve yasaktır.' Hakîkatin ortaya çıkması için değil, mutlakâ ben üstün gelmeliyim diye yapılan tartışmaya Mirâ denir. Dikkat isterim. Peygamber'e (s.a.v) bir uyarı olarak gelen bu âyet, Müslümanların toplumsal olarak zayıf oldukları Mekke döneminde değil, başat unsur oldukları Medine döneminde nazil olmuş. Yani şu: Müslümanların toplumsal üstünlüğü elde ettikleri bir atmosferde bile âdetullah ve sünnetullah hikmeti, güzel öğüdü önceliyor ve mücadelenin "en güzel şekilde" yapılmasını şart koşuyor. [26] Bu bir emirdir ve bu emir,

sadece Hz. Peygamber'e değil, daha önce de Hz. Musa ve Hz. Harun'a da verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, onlara da "Firavun'a gidin çünkü o, azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alır, düşünür veya korkar" [27] demiş; ayrıca İsrailoğulları'ndan misak alırken, "İnsanlara güzel konuşunuz" [28] sözüyle de bu emri teyit etmiştir. Dolayısıyla bütün konuşmalarımızda, özellikle de dini anlatmada güzel ve yumuşak konuşma emri, sadece Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammed'e değil, aynı zamanda onların şahsında bütün Müslümanlara da verilmiş bir emirdir. Yine üslup alakalı diğer bir husus güzel konuşmaktır. Yüce Allah güzel ve etkili konuşmanın aynı zamanda Müslüman'ın birvasfı olduğunu açıklamıştır: "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler." "Allah'a çağırın, dine ve dünyaya yararlı iş yapan, "Ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kim vardır?" [29] Yine bu hususu şu mesellede anlatmaktadır: "Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü(yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. [30] Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. Bunun içindir ki Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara seviyelerine göre davranın." [31] Diyerek bizleri davet usulü ve üslubu olarak insanların bulunduğu; sos yo kültürel durumu, statü, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, o anki hazır bulunuşluğun, vb. sebepleri göz önünde bulundurarak iletişime geçmemiz gerektiğini vurgular. Aşağıdaki hadis-i şeriflerde buna işaret etmektedir. "İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun." [32] "Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de, bu söz onlar için fitneye sebep olur." [33] Yine davetçinin en önemli boyutlarından biri temsil boyutudur. Eğer anlattığı şeyleri yaşamıyor ve temsil edemiyorsa muhatabın güveni zedelenir ve sağlıklı bir ilişkinin gerçekleşmesini engelleyecek ön yargılar oluşturur. Söylemin ve eylemin uyuşmasıyla davet başarılı olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki şu âyetler bizleri bu konuda uyarması açısından son derece dikkat çekicidir: "Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?"4 "Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz? Halbuki kitap da okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?"5 Onun için denilmiştir ki: – Kâl, hâl'e ihtiyaç duyar. – Kâl iddiadır, hâl isbattır, şâhittir. – Kâl'in anlatamadığını hâl anlatır. SONUÇ VE ÖNERİLER Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Zira "Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır." Usul ve üslup bizim için verdiğimiz mesajdan daha önemli olduğunun farkına bir an önce varmamız gerekmektedir. Bu nedenle asıl/söz, usul yanlışlığına feda edilmemeli; "Vusulsüzlüğümüz, usulsüzlüğümüzdenidir" vecizesi de asla unutulmamalıdır. Sözün şehvetine kapılmak, zaman zaman hepimizin duçar olduğu bir bela. Hele kendimizi bir meselenin takipçisi değil de sahibi zannettiğimizde sözle imtihanımız çok ama çok ağır oluyor. Hele hele sözün şehvetine kapılıp karşınızda sözünüzü can-ı gönülden destekleyen bir "konsolide kitle" bulduğunuzda kendinizi sürekli "el artıran poker oyuncusu" kıvamında buluyorsunuz. Söz şehvetlendikçe, sertleştikçe, eksantrik hale geldikçe kitle sizi daha çok alkışlıyor ve bir süre sonra tüm uzayı bu kitle zannetmeye başlıyorsunuz. Oysa uzay orada değil. [34] Kaba söylem ve katı nutuklardan vazgeçmeliyiz. Hiddet, şiddet ve kaba kuvvetle hiçbir iletişimi başarılı kılamayız. Sinsi ve sivri bir değil, seviyeli ve sevimli bir dil kullanmaya hiç olmadığı kadar özen göstermeliyiz. Genelleyici bir mantıkla, toptancı bir algı ile hiç bir yere varamıyoruz. Genellemeyi bırakıp her insana kendine özgü değerli bir mantıkla insanları yaftalamakla sadece insanları kırıyor ve uzaklaştırıyoruz. Avam, sürü, halk yığını, sıradan insanlar gibi bir bakış açısıyla muhataplara bakmak bizi muhataplarla omuz mesafesine indirmiyor. Eğer iletişimde karşımızdaki ile omuz mesafesini yakalayamazsak iletişimin başarısız olması çok muhtemeldir. Grupçuluk, hizipçilik, fırkacılık, alanı daraltmaktan öteye geçmiyor. Alanı daralttıkça insanların yaklaşması ve alana dâhil olması zorlaşıyor. Mesele çatışmak değil kazanmak en uç insanı bile kazanmak. Aynı Ebu süfyan örneği Mekke fethinde onun evine sığınanın güvende olduğunu söyleyerek en uç insanı bile kazanmaktır mesele. İkrâm, iltifat, ihtiramı muhatabımıza hissettirmemiz lazım. Kimseye üstten bakmadan dinin ve iletişimin sahibi kendimiz zannetmeden bir iletişim kurmak mecburiyetindeyiz. Tenkit değil tebliği önelemeliyiz. Nezir, korkutucu değil uyarıcı olmalıdır. Bundan dolayı yargılayıcı, yadırgayıcı, sorgulayıcı, ayrıştırıcı dilden mümkün mertebe uzak durmalıyız. Soğuk değil sempatik olarak hal dilimizde aktif kullanmaya özen göstermeliyiz. Donuk değil dinamik olmalıyız. Eskiye takılıp günceli kaçırmamaya hassasiyet göstermeliyiz. Kaynakça -Kur'an-ı Kerim -Cebeci, Suat, Dini İletişim, iz yayıncılık -Koç, Ahmet, Din Eğitiminde Etkili İletişim, Rağbet yayınları -Kayan, Ramazan, Nebvi Bir Eylem Davet, Çıra Yayınları -Köylü, Mustafa, Psiko-Sosyal Açından Dini İletişim, Ankara Okulu -Keyifli, Şükrü Hutbe ve Vaazların Dili ve Üslubuyla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar, The

Negativity About the Language and Style of Sermons and Sermons, mevzu sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences -Altıntaş, Muhammed Esad Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlilikler, dergiAbant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), -KARAMAN, F. "Dinî Değerlerin İletişiminde Üslup ve Güzel Konuşmanın Etkisi" Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1231-1256 -Korkmaz, Mehmet, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlilikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136., değerler eğitimi dergisi -İsmail Kılıçaslan, Halil hoca kasap mı ? ,yeni şafak gazetesi – Türk Dil Kurumu, 2018 – TDV İslam ansiklopedisi -Çeşitli hadis kaynakları (Buhari – ebu davut – aculuni) – <https://yenidunyadergisi.com/blog/dini-iletisimde-ustlup> , Ali Çelik, Dînî İletişimde Üslûp [1] Âl-i İmrân, 3/159 [2] Ali Çelik, Dînî İletişimde Üslûp [3] TDK, 2018 [4] TDV İslam ansiklopedisi [5] Ramazan kayan, Nebevi bir eylem davet, s.78 [6] Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlilikleri: Eğitim-Öğretim Alanı" Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91. [7] Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlilikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136. [8] Ahmet KOÇ, din eğitiminde etkili iletişim, sy.241 [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [10] Gaşiye, 88/21 [11] Türk Dil Kurumu, 2018 [12] Hucurat, 49/12 [13] Bakara2/286 [14] Müminun Suresi, 23/62 [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [16] Köylü, 2015, s. 101-105 [17] Bakara, 2/256 [18] Buhârî, 3/72 [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ [20] Eren, 2005 [21] Koç, 2011, s. 241 [22] Türk Dil Kurumu, 2018 [23] Omay, 2009 [24] Dökmen, 1988, s. 95 [25] Nahl, 16/125 [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak [27] Tâ-Hâ Suresi 44 [28] Bakara,2/83 [29] el-Fussilet 41/ 33. [30] İbrâhîm 24 – 25 [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23 [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3. [33] Aclunî, Keşf'ul-Hafa, I, 196. [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Cami, İletişim, Din Hizmetleri, Üslup, Hitabet, tebliğ, irşat, din dili

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2022-2023 GİRİŞ Üslub-u beyan, aynıyle insan Eskimeyen bir deyiştir; "Üslub-u beyan, aynıyle insan". Yani "bir insanın ifade tarzı kendisini anlatır." Ya da tam tersi "insan ne ise öyle konuşur." İnsanlığın başından beri bugüne kadar insanlar birebiriyle etkileşimini iletişimin herhangi bir parçasıyla sürdürme gelmiştir. Yine bunun yanında bu tarihi süreçte hatta insanlık dünyaya bile gönderilmeden din var ola gelmiştir. Bu dinlerin varlığı sağlayabilmesi ve ilkelerini ortaya koyabilmesi için iletişim kaçınılmaz olmuştur. Bu dinlerin mesajları kadar mesajlarını iletme noktasındaki iletişimde o kadar önemlidir. İslam dininde davet kadar davetin usulü ve üslubu da önemlidir. İletişimin sıkıntılarından kaynaklanan toplumsal olaylarda bile haklı olmaları yanlış üslupla haksız duruma düşürebilmektedir. Bugün İslam davetçilerinin yaşadığı sorun ilim ve bilgi sorunu değil, üslup sorunudur Nitekim Kur'an-ı kerim bu konudaki tavsiyesinde " Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onla-rın bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever " [1] buymuştur. Kur'an, sözlü iletişimde yumuşak bir üslubun kullanılmasından yanadır. Bu nedenle üslup, aynı zamanda Müslümanın dinî kişiliğini de yansıtan önemli bir göstergedir. Şeyh Edebali, bu kişiliği şöyle anlatır: "İlim bil, irfan bil, söz bil. İkram bil, kural bil, doyum bil. Usûl bil, âdâb bil, sınır bil. Yol bil, yordam bil. Hal bil, ahval bil, gönül bil. Çok konuşma, boş konuşma, kem konuşma. Mert ol, yürekli ol. Kimsenin umudunu kırma." Böylece din, aslına uygun olarak doğru bir şekilde anlaşılacak ve pratik hayatta uygulanacaktır. Yâni temel sorun "anlama" sorunudur. Bu sorunun giderilmesi için de dînin temel kaynakları ile sağlıklı bir iletişimin kurulmasına ihtiyaç vardır. Bu iletişim bireysel planda mü'minin kendi kişiliğini, "müslüman" kimliğini oluşturmaya yönelik olduğu gibi, bunun bir üst noktası olarak toplumsal planda, sâhip olunan "değer"lerin birlikte paylaşılması ve hayâta geçirilmesine yönelik bir dâvete, tebliğe yönelik olması da gerekmektedir. "Emr-i bi'l-mâruf" görevi, her müslüman için bir mükellefiyettir. İletişimi sağlayan "dil/üslûp"dur. Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. [2] TEMEL KAVRAMLAR Öncelikle üslup ve din görevlisi kavramını inceleyelim. Üslup Dilimizde üslup, anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi şeklinde tanımlanamamaktadır. [3] Duygu ve düşüncelerin anlatılması sırasında dil malzemesinin kullanılmasındaki özgünlük anlamında edebiyat

terimi.Sözlükte “izlenen yol, benimsenen tarz” anlamına gelir. Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Bu bakımdan üslûp biliminin (stilistik) ilgi alanı yazarın dil malzemesini kullanırken gramer ve dizim kurallarının, belâgat esaslarının icrasında gösterdiği biçimsel-bireysel özellikleri incelemektir. Üslûp incelemesi gramer, belâgat ve edebî tenkidin verilerine dayanarak yazarın kelimeleri konuya uygun biçimde seçme ve kullanma tarzı, terkip ve cümleleri oluşturma biçimi, îcâz-ıtnâb gibi belâgat türlerinde gösterdiği özgünlükleri ve bireysel nitelikleri irdeler. Üslûp ayrıca yazarın diliyle, kullandığı dilin kuralları arasındaki sapmaların toplamı ve bu sapmaların eserin konusu ve amacı bakımından yerinde ve özgün olması demektir. Böylece üslûp hem teknik hem estetik bütünlük arzeder. Bir yazar veya edibin duygu ve düşüncelerini aktarırken dil malzemesini kullanma biçimi onun karakteri ve ahlâkıyla yakından ilgilidir. Çünkü, “Her kap kendi içindekini sızdırır.” Övgü, mersiye, gazel gibi temalar sevgi dolu yürekten, yergi ve alay temaları nefret dolu kalpten sızan yansımalarıdır. Fransız edip ve tabiat âlimi Georges Louis Leclerc’e (Comte de Buffon) nisbet edilen, “Üslûb-ı beyân aynıyle insandır” sözü bu gerçeği dile getirir. [4] Özetle üslup, muhtevanın ve mesajın sunuş biçimidir. [5] Din görevlisi 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanunun birinci maddesinde “İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.” hükmü yer almaktadır. Bu hükmün bir gereği olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini bir meslek olarak yürüten kişilere genel anlamda ‘din görevlisi’ denilmektedir. Din görevlileri çocukluktan gençliğe, yetişkinlikten yaşlılığa kadar değişen hedef kitleye muhtelif din hizmetlerini sunmaktadır. [6] Din görevlileri camilerde, Kur’an kurslarında, ceza evlerinde, yetiştirme yurtlarında, evlerde vb. yerlerde bu görevi yapabilmekte; hutbe, vaaz, sohbet, konferans, cenaze töreni, hatim merasimi, mevlit, sünnet töreni, asker uğurlama, yeni doğan çocuklara ad koyma, düğün törenlerinde dua etme veya nikâh kıyma, vb. din hizmetlerini yürütebilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, din hizmetlerini yürüten din görevlilerinin yaygın din eğitimi alanında birçok bilgi ve beceriye, çok yönlü mesleki yeterliklere sahip olmaları ve sürekli kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. [7] DİNİ İLETİŞİMDE ÜSLUPTAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE PROBLEMLER İletişim engelleri genel olarak; algılama farklılıkları, dildeki farklılıklar, kültürel farklılıklar, statü farklılığı, gürültü, duygusal reaksiyonlar, sözlü ve sözsüz iletişim arasında güvensizlik, ağıdalı ifadeler, duygu dünyasını ayarlayamama, yetersiz geri bildirim, eksik pekiştirme, karmaşık ve aşırı teknik bir dil, sözleri davranışlarla desteklememek, yüz yüze iletişim kurma imkânı bulamamak, iletişimde farklı ve yetersiz kanal kullanmak. İletişim engellerinden önemli bir kısmı insan psikolojisinden, bireyin inanç, tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. İnsanın duymak duyma, görmek istediğini görme eğiliminde olmasından dolayı iletişim konusunda seçici davranması, statü farklılıkları gözeterek üstlerin mesajına astların mesajından daha fazla önem vermesi, güven eksikliği ve karşı tarafa inanmama durumu, anlaşılmaazlığa ve karşıtlığa neden olan ifade güçlükleri, hep iletişim engelidir. Öte yandan alıcı ve kaynak arasında psikolojik uyumun sağlanamaması veya bu uyumun sağlanması için gerekli olan geri bildirimin yanlış değerlendirilmesi, iletişimi engelleyen önemli faktördür. Korkular, özgüven eksikliği, alınganlık, ön yargılar, peşin hükümler, alışkanlıklar vb. zaaflar da önemli iletişim engelidir. Keza tutarsızlık, isteksizlik, yetersiz dinlenme, aşırı bilgi yükleme, yaş ve cinsiyet uyumsuzlukları, gürültü ve diğer çevresel faktörlerde iletişim sürecini bozan faktörlerdir. İletişimin bozucu engelleri; iletişime katılan tarafların ya iletişime olan ihtiyaçlarının farkında olamamaları, ya iletişimin önemini yeterince kavrayamamaları ya da etkin iletişim yöntemlerini bilmemelerinden kaynaklanır. Görüldüğü gibi iletişimde engellere büyük ölçüde kaynak ve alıcılar neden olmaktadır. Bununla birlikte çevresel faktörlerden kaynaklanan bazı olumsuzluklarda iletişim engeli oluşturabilmektedir. Bu bağlamda dini iletişim sürecinde etkin iletişimi engelleyen faktörleri; kaynak engelleri, alıcı engelleri ve ortam engellerinden kaynaklanmaktadır. [8] Bizim üzerinde duracağımız ağırlıklı mevzu üslup olduğundan, kaynaktan kaynaklanan iletişim engelleri problemleri üzerinde duracağız. Türkiye davet ve irşat faaliyetleri din görevlilerinin ilk etapta göze çarpan ve dinleyenleri rahatsız eden iletim engeli dil ve üsluplar şunlardır: “ Yargılayıcı”, “Hükmedici”, “Sorgulayıcı”, “Korkutucu”, “Zorlaştııcı”, “Sınırlayıcı”, “Ütopik”, “Buyurgan”, “Ayrımcı”, “İrrasyonel”, “Suçlayıcı”, “Genelleyici/Toptancı” . [9] Bu problemli üslupları kısaca inceleyecek olursak; Yargılayıcılık : Yargılama bireyin konuşma sırasında muhataplarını, olumsuz nitelemesi ve

yaftalamasıdır. Hatipler bu dili kullandıkları zaman karşı tarafta olan muhatapları bir suçluluk psikolojisi içine sürüklemektedirler. Nitekim hatiplere düşen yargılamak veya yadırgamak değil sadece uyarmaktır. Yargılama görevi hatibin sınırlarını aşmasıdır. Çünkü hatip yargılayıcı makam değil uyarıcı makamdır. Nitekim yüce Allah bizden bunu istemektedir. " Artık sen öğüt ver, çünkü sen ancak bir uyarıcısın " . [10] Hükmedici : Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlam için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu kanaatini sözel dil ile muhataba aktarmaktır [11] . Dini iletişimde muhatabı egemenliği altına alma gayesi güdülerken dikte etmek anlamında kullanabiliriz. Bunu dinin temel kaynakları gütmekken bunu iletmekte olan kanallar insanlar arasında kaynak durumunda olan hatipler. Hakikati tek elinde tutuyormuşçasına hükmedici bir dil kullanmaktan geri durmazlar. Bu iletişimi olumsuz bir şekilde etkiler. Ve verilmek istenen mesaj tam anlamı ile verilemez. Sorgulama: dini iletişimdeki sorgulamaktan maksat eksik kusur aramak ve eksik kusurlarını ortaya dökmek. Dini ve ahlaki kusurları ortaya koyacak bir söylem oluşturmak diyebiliriz. Sorgulayıcı tutum ve davranışlara, insanlar arasındaki güveni birlik ve beraberliği ve kardeşliği zaafa uğraticı davranışlara olarak kabul edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah, insanların eksiklerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasını, kusurlarının ifşa edilmesini ya da onlara kabul edemeyecekleri bazı yaftalara, isimlere ya da lakaplara takılarak aşağılanmaya çalışılmasını büyük bir ahlaksızlık olduğu ifade edilmektedir. [12] İnsan bu kusursuz olması beklenemez. Hepimiz birey olarak kusurlu olma vasfı taşımaktayız. Bundan dolayı muhatabı kusurlarıyla sorgulamak, yadırgamak ve yargılamak hoş olmayan bir tutumdur. Sert ve sivri dil yerine merhamet ve muhabbet dilini kullanmaya özen gösterilmelidir. Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [13] Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır." Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. [14] Korkutucu: Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylılardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınmaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz. [15] Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutulması, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibarıyla sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in " din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. [16] Korkutucu dil her yaştaki insanı korkutan ve korkutulan şeylerden, mekânlardan, zamanlara uzaklaştırır. Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Bir kişinin, inanmadığı halde zorla inandırılmaya çalışılması, yapmak istemediğini bir şeyi baskı ile yaptırılmasıdır. Her alanda olduğu gibi inanç alanında da zorlama yoktur. Dine giriş dâhil olmak üzere, inançta, ibadette ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. İnanmayan birini istememesi halinde baskı ile inançlı hale getirmek insani olmadığı gibi dinî de değildir. Bu konuda Kur'an; " Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi ıstır ve bilir." [17] Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, kolaylaştırıcı olma vardır. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konusudur. Dinde kolaylık ilkesi vardır. Onun için din kendini kolay olarak tanımlar. Hz. Peygamber'in " Kolayı da zorlaştırmayın kolaylaştırın " [18] şeklinde açık beyanları vardır. Güçle zorlamanın olmadığı gibi dil ve üslup ile de zorlama yapmak, zorlama anlamına gelecek söylemlerde bulunmak gerekmektedir. Hutbe ve vaazların sunumunda, zorlama anlamına gelecek dil ve üslubun kullanılması, kaçınılması gereken bir olumsuzluktur. [19] Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhatabına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, kişiler arası ile-tişimi engelleyen nedenlerden

biridir. Çünkü buyurgan bir dilin kullanılması, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygu-larının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhatabın kendine olan saygısını yitirmesine ve öz ben kaybına sebep olur. [20] Buyurganlık sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluş-turan yüklemelerin muhatabı, kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gerekenleri, genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır. Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönder-diği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu "meli", "malı", ekleri ile bitir-mektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır. [21] Bu aynı zaman da bir nezakatsizlik eylemidir. Bu eylemde dini iletişimi olumsuz etkilemektedir. Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir. [22] Din eğitiminde bu dil, insanlara dinin çizmediği hatibin kendi çizdiği dili dayatmasıdır diyebiliriz. Ütopik dil: Ütopya, gerekçelendirilmeyen, fakat gerçekleşme iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut düşünce olarak tanımlanabilir. [23] İnsanların anlayamayacağı, anlasa bile uygulamakta zorlanacağı veya hayatta nerdeyse yeri olmayan şeyleri anlatmak diyebiliriz. Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağlılıkları oluşturmaları ve bu bağlılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları "öteki" ya da "yabancı" gören kişilerde gözlenmektedir. Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. " Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)" buyurarak farklılığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada dinin hiç hoş görmediği üslubu din diye anlatmaktır. Bu insanların içinde bulunduğu her ne varsa onunla kendini öne çıkarması sadece dinler için değil insanlık için büyük bir ayıptır. Bu dil çok acı bir gerçeğimiz olarak üslup problemleri arasında sayabiliriz. Genellemeci : Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmedir. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğin, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır. [24] Genellemeci dil bugün bizi çok sarsmakta ve bir türlü ileriye götürememektedir. "Genellemek aptallıktır." Diye bir söz yağındır toplumumuzda. Biz bunu nasıl din dilinde kullanabiliriz. Yine buda dini eğitiminin iletişimini derinden sarsmaktadır. İSLAM DİNİ KAYNAKLARININ ÖNGÖRDÜĞÜ ÜSLUP Bizi yaratan ve bizi kendi temsilcisi olarak dünya hayatına gönderen Rabbimiz, bizim kendisini ve sorumlu tuttuğu dini nasıl anlamamız ve anlamlandırmamız noktasında bize temel prensipler getirir. Üslup noktasında da bizim için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensipler özetle şu şekildedir. (Ey Muhammed!) Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de en iyi bilendir ' [25] Hikmet; eşyânın aslına uygun, muhkem, hükme bağlanmış iknâ edici bilgidir. İlme ve akla birlikte hitâb eder. Dolayısıyla dâvette akıl devre dışı bırakılmamalıdır. Mev'iza-i hasene ise güzel öğüt demektir. Daha çok gönle ve duygulara hitâb eden anlatımdır. En güzel şekilde mücâdeleye gelince en güzel açıklamayı Ebû Hanife yapmıştır: 'Biz tartışırken hakîkati arıyoruz ve karşımızdakini suçlamaktan öyle korkuyoruz ki, sanki başımızın üstünde kuş var da uçacakmış gibi davranıyoruz. Ama bakıyorum siz hep üste çıkmak için tartışıyorsunuz. Bu mirâdır ve yasaktır.' Hakîkatin ortaya çıkması için değil, mutlakâ ben üstün gelmeliyim diye yapılan tartışmaya Mirâ denir. Dikkat isterim. Peygamber'e (s.a.v) bir uyarı olarak gelen bu âyet, Müslümanların toplumsal olarak zayıf oldukları Mekke döneminde değil, başat unsur oldukları Medine döneminde nazil olmuş. Yani şu: Müslümanların toplumsal üstünlüğü elde ettikleri bir atmosferde bile âdetullah ve sünnetullah hikmeti, güzel öğüdü önceliyor ve mücadelenin "en güzel şekilde" yapılmasını şart koşuyor. [26] Bu bir emirdir ve bu emir, sadece Hz. Peygamber'e değil, daha önce de Hz. Musa ve Hz. Harun'a da verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, onlara da "Firavun'a gidin çünkü o, azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alır, düşünür veya korkar" [27] demiş; ayrıca İsrailoğulları'ndan misak alırken, " İnsanlara güzel konuşunuz" [28] sözünü de bu emri teyit etmiştir. Dolayısıyla bütün konuşmalarımızda, özellikle de dini anlatmada güzel ve yumuşak konuşma

emri, sadece Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammed'e değil, aynı zamanda onların şahsında bütün Müslümanlara da verilmiş bir emirdir. Yine üslup alakalı diğer bir husus güzel konuşmaktır. Yüce Allah güzel ve etkili konuşmanın aynı zamanda Müslüman'ın birvasfı olduğunu açıklamıştır: "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler." "Allah'a çağırın, dine ve dünyaya yararlı iş yapan, "Ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kim vardır?" [29] Yine bu hususu şu mesellede anlatmaktadır: "Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü(yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. [30] Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. Bunun içindir ki Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara seviyelerine göre davranın." [31] Diyerek bizleri davet usulü ve üslubu olarak insanların bulunduğu; sos yo kültürel durumu, statü, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, o anki hazır bulunuşluğun, vb. sebepleri göz önünde bulundurarak iletişime geçmemiz gerektiğini vurgular. Aşağıdaki hadis-i şeriflerde buna işaret etmektedir. "İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun." [32] "Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de, bu söz onlar için fitneye sebep olur." [33] Yine davetçinin en önemli boyutlarından biri temsil boyutudur. Eğer anlattığı şeyleri yaşamıyor ve temsil edemiyorsa muhatabın güveni zedelenir ve sağlıklı bir ilişkinin gerçekleşmesini engelleyecek ön yargılar oluşturur. Söylemin ve eylemin uyuşmasıyla davet başarılı olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki şu âyetler bizleri bu konuda uyarması açısından son derece dikkat çekicidir: "Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?"4 "Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz? Halbuki kitap da okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?"5 Onun için denilmiştir ki: – Kâl, hâl'e ihtiyaç duyar. – Kâl iddiadır, hâl isbattır, şâhittir. – Kâl'in anlatamadığını hâl anlatır. SONUÇ VE ÖNERİLER Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Zira "Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır." Usul ve üslup bizim için verdiğimiz mesajdan daha önemli olduğunun farkına bir an önce varmamız gerekmektedir. Bu nedenle asıl/söz, usul yanlışlığına feda edilmemeli; "Vusulsüzlüğümüz, usulsüzlüğümüzdenidir" vecizesi de asla unutulmamalıdır. Sözün şehvetine kapılmak, zaman zaman hepimizin duçar olduğu bir bela. Hele kendimizi bir meselenin takipçisi değil de sahibi zannettiğimizde sözle imtihanımız çok ama çok ağır oluyor. Hele hele sözün şehvetine kapılıp karşınızda sözünüzü can-ı gönülden destekleyen bir "konsolide kitle" bulduğunuzda kendinizi sürekli "el artıran poker oyuncusu" kıvamında buluyorsunuz. Söz şehvetlendikçe, sertleştikçe, eksantrik hale geldikçe kitle sizi daha çok alkışlıyor ve bir süre sonra tüm uzayı bu kitle zannetmeye başlıyorsunuz. Oysa uzay orada değil. [34] Kaba söylem ve katı nutuklardan vazgeçmeliyiz. Hiddet, şiddet ve kaba kuvvetle hiçbir iletişimi başarılı kılamayız. Sinsi ve sivri bir değil, seviyeli ve sevimli bir dil kullanmaya hiç olmadığı kadar özen göstermeliyiz. Genelleyici bir mantıkla, toptancı bir algı ile hiç bir yere varamıyoruz. Genellemeyi bırakıp her insana kendine özgü değerli bir mantıkla insanları yaftalamakla sadece insanları kırıyor ve uzaklaştırıyoruz. Avam, sürü, halk yığını, sıradan insanlar gibi bir bakış açısıyla muhataplara bakmak bizi muhataplarla omuz mesafesine indirmiyor. Eğer iletişimde karşımızdaki ile omuz mesafesini yakalayamazsak iletişimin başarısız olması çok muhtemeldir. Grupçuluk, hizipçilik, fırkacılık, alanı daraltmaktan öteye geçmiyor. Alanı daralttıkça insanların yaklaşması ve alana dâhil olması zorlaşıyor. Mesele çatışmak değil kazanmak en uç insanı bile kazanmak. Aynı Ebu süfyan örneği Mekke fethinde onun evine sığınının güvende olduğunu söyleyerek en uç insanı bile kazanmaktır mesele. İkrâm, iltifat, ihtiramı muhatabımıza hissettirmemiz lazım. Kimseye üstten bakmadan dinin ve iletişimin sahibi kendimiz zannetmeden bir iletişim kurmak mecburiyetindeyiz. Tenkit değil tebliğ öncelermeliyiz. Nezir, korkutucu değil uyarıcı olmalıdır. Bundan dolayı yargılayıcı, yadırgayıcı, sorgulayıcı, ayrıştırıcı dilden mümkün mertebe uzak durmalıyız. Soğuk değil sempatik olarak hal dilimizde aktif kullanmaya özen göstermeliyiz. Donuk değil dinamik olmalıyız. Eskiye takılıp günceli kaçırmamaya hassasiyet göstermeliyiz. Kaynakça -Kur'an-ı Kerim -Cebeci, Suat, Dini İletişim, iz yayıncılık -Koç, Ahmet, Din Eğitiminde Etkili İletişim, Rağbet yayınları -Kayan, Ramazan, Nebvi Bir Eylem Davet, Çıra Yayınları -Köylü, Mustafa, Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim, Ankara Okulu -Keyifli, Şükrü Hutbe ve Vaazların Dili ve Üslubuyla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar, The Negativity About the Language and Style of Sermons and Sermons, mevzu sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences -Altıntaş, Muhammed Esad Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlilikler, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), -KARAMAN, F. "Dinî Değerlerin İletişiminde Üslup ve Güzel Konuşmanın Etkisi" Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1231-1256 -Korkmaz, Mehmet, "İlahiyat Fakültelerinin

Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, 136.,değerler eğitimi dergisi -İsmail Kılıçaslan, Halil hoca kasap mı ? ,yeni şafak gazetesi – Türk Dil Kurumu, 2018 – TDV İslam ansiklopedisi -Çeşitli hadis kaynakları (Buhari – ebu davut – aculuni) – <https://yenidunyadergisi.com/blog/dini-iletisimde-ustup> , Ali Çelik,Dînî İletişimde Üslûp [1] Âl-i İmrân, 3/159 [2] Ali Çelik,Dînî İletişimde Üslûp [3] TDK, 2018 [4] TDV İslam ansiklopedisi [5] Ramazan kayan, Nebevi bir eylem davet,s.78 [6] Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı” Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91. [7] Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, 136. [8] Ahmet KOÇ,din eğitiminde etkili iletişim,sy.241 [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [10] Gaşiye, 88/21 [11] Türk Dil Kurumu, 2018 [12] Hucurat, 49/12 [13] Bakara2/286 [14] Müminun Suresi, 23/62 [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [16] Köylü, 2015, s. 101-105 [17] Bakara, 2/256 [18] Buhârî, 3/72 [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ [20] Eren, 2005 [21] Koç, 2011, s. 241 [22] Türk Dil Kurumu, 2018 [23] Omay, 2009 [24] Dökmen, 1988, s. 95 [25] Nahl, 16/125 [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak [27] Tâ-Hâ Suresi 44 [28] Bakara,2/83 [29] el-Fussilet 41/ 33. [30] İbrâhîm 24 – 25 [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23 [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3. [33] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 196. [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2022-2023

GİRİŞ

Üslub-u beyan, aynıyle insan

Eskimeyen bir deyiştir; “Üslub-u beyan, aynıyle insan”. Yani "bir insanın ifade tarzı kendisini anlatır." Ya da tam tersi "insan ne ise öyle konuşur." İnsanlığın başından beri bugüne kadar insanlar birebiriyle etkileşimini iletişimin herhangi bir parçasıyla sürdürme gelmiştir. Yine bunun yanında bu tarihi süreçte hatta insanlık dünyaya bile gönderilmeden din var ola gelmiştir. Bu dinlerin varlığı sağlayabilmesi ve ilkelerini ortaya koyabilmesi için iletişim kaçınılmaz olmuştur. Bu dinlerin mesajları kadar mesajlarını iletme noktasındaki iletişimde o kadar önemlidir. İslam dininde davet kadar davetin usulü ve üslubu da önemlidir. İletişimin sıkıntılarından kaynaklanan toplumsal olaylarda bile haklı olmaları yanlış üslupla haksız duruma düşürebilmektedir. Bugün İslam davetçilerinin yaşadığı sorun ilim ve bilgi sorunu değil, üslup sorunudur Nitekim Kur'an-ı kerim bu konudaki tavsiyesinde “ Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onla-rın bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever ” [1] buymuştur. Kur'an, sözlü iletişimde yumuşak bir üslubun kullanılmasından yanadır.

Bu nedenle üslup, aynı zamanda Müslümanın dinî kişiliğini de yansıtan önemli bir göstergedir. Şeyh Edebali, bu kişiliği şöyle anlatır:

“İlim bil, irfan bil, söz bil.

İkram bil, kural bil, doyum bil.

Usûl bil, âdâb bil, sınır bil.

Yol bil, yordam bil.

Hal bil, ahval bil, gönül bil.

Çok konuşma, boş konuşma, kem konuşma.

Mert ol, yürekli ol.

Kimsenin umudunu kırma.”

Böylece din, aslına uygun olarak doğru bir şekilde anlaşılacak ve pratik hayatta uygulanacaktır. Yâni temel sorun "anlama" sorunudur. Bu sorunun giderilmesi için de dînin temel kaynakları ile sağlıklı bir iletişimin kurulmasına ihtiyaç vardır. Bu iletişim bireysel planda mü'minin kendi kişiliğini, "müslüman" kimliğini oluşturmaya yönelik olduğu gibi, bunun bir üst noktası olarak toplumsal planda, sâhip olunan "değer"lerin birlikte paylaşılması ve hayâta geçirilmesine yönelik bir dâvete, tebliğe yönelik olması da gerekmektedir. "Emr-i bi'l-mâruf" görevi, her müslüman için bir mükellefiyettir. İletişimi sağlayan "dil/üslûp"dur. Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. [2]

TEMEL KAVRAMLAR Öncelikle üslup ve din görevlisi kavramını inceleyelim. Üslup Dilimizde üslup, anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi şeklinde tanımlanamamaktadır. [3] Duygu ve düşüncelerin anlatılması sırasında dil malzemesinin kullanılmasındaki özgünlük anlamında edebiyat terimi.Sözlükte "izlenen yol, benimsenen tarz" anlamına gelir. Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Bu bakımdan üslûp biliminin (stilistik) ilgi alanı yazarın dil malzemesini kullanırken gramer ve dizim kurallarının, belâgat esaslarının icrasında gösterdiği biçimsel-bireysel özellikleri incelemektir. Üslûp incelemesi gramer, belâgat ve edebî tenkidin verilerine dayanarak yazarın kelimeleri konuya uygun biçimde seçme ve kullanma tarzı, terkip ve cümleleri oluşturma biçimi, îcâz-ıtnâb gibi belâgat türlerinde gösterdiği özgünlükleri ve bireysel nitelikleri irdeler. Üslûp ayrıca yazarın diliyle, kullandığı dilin kuralları arasındaki sapmaların toplamı ve bu sapmaların eserin konusu ve amacı bakımından yerinde ve özgün olması demektir. Böylece üslûp hem teknik hem estetik bütünlük arzeder. Bir yazar veya edibin duygu ve düşüncelerini aktarırken dil malzemesini kullanma biçimi onun karakteri ve ahlâkıyla yakından ilgilidir. Çünkü, "Her kap kendi içindekini sızdırır." Övgü, mersiye, gazel gibi temalar sevgi dolu yürekten, yergi ve alay temaları nefret dolu kalpten sızan yansımalarıdır. Fransız edip ve tabiat âlimi Georges Louis Leclerc'e (Comte de Buffon) nisbet edilen, "Üslûb-ı beyân aynıyle insandır" sözü bu gerçeği dile getirir. [4] Özetle üslup, muhtevanın ve mesajın sunuş biçimidir. [5] Din görevlisi 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanunun birinci maddesinde "İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur." hükmü yer almaktadır. Bu hükmün bir gereği olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini bir meslek olarak yürüten kişilere genel anlamda 'din görevlisi' denilmektedir. Din görevlileri çocukluktan gençliğe, yetişkinlikten yaşlılığa kadar değişen hedef kitleye muhtelif din hizmetlerini sunmaktadır. [6] Din görevlileri camilerde, Kur'an kurslarında, ceza evlerinde, yetiştirme yurtlarında, evlerde vb. yerlerde bu görevi yapabilmekte; hutbe, vaaz, sohbet, konferans, cenaze töreni, hatim merasimi, mevlit, sünnet töreni, asker uğurlama, yeni doğan çocuklara ad koyma, düğün törenlerinde dua etme veya nikâh kıyma, vb. din hizmetlerini yürütebilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, din hizmetlerini yürüten din görevlilerinin yaygın din eğitimi alanında birçok bilgi ve beceriye, çok yönlü mesleki yeterliklere sahip olmaları ve sürekli kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. [7] DİNİ İLETİŞİMDE ÜSLUPTAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE PROBLEMLER İletişim engelleri genel olarak; algılama farklılıkları, dildeki farklılıklar, kültürel farklılıklar, statü farklılığı, gürültü, duygusal reaksiyonlar, sözlü ve sözsüz iletişim arasında güvensizlik, ağdalı ifadeler, duygu dünyasını ayarlayamama, yetersiz geri bildirim, eksik pekiştirme, karmaşık ve aşırı teknik bir dil, sözleri davranışlarla desteklememek, yüz yüze iletişim kurma imkânı bulamamak, iletişimde farklı ve yetersiz kanal kullanmak. İletişim engellerinden önemli bir kısmı insan psikolojisinden, bireyin inanç, tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. İnsanın duymak duyma, görmek istediğini görme eğiliminde olmasından dolayı iletişim konusunda seçici davranması, statü farklılıkları gözeterek üstlerin mesajına astların mesajından daha fazla önem vermesi, güven eksikliği ve karşı tarafa inanmama durumu, anlaşılmazlığa ve karşıtlığa neden olan ifade güçlükleri, hep iletişim engelidir. Öte yandan alıcı ve kaynak arasında psikolojik uyumun sağlanamaması veya bu uyumun sağlanması için gerekli olan geri bildirimin yanlış değerlendirilmesi, iletişimi engelleyen önemli faktördür. Korkular, özgüven eksikliği, alınganlık, ön yargılar, peşin hükümler, alışkanlıklar vb. zaafılar da önemli iletişim engelidir. Keza tutarsızlık, isteksizlik, yetersiz dinlenme, aşırı bilgi yükleme, yaş ve cinsiyet uyumsuzlukları, gürültü ve diğer çevresel faktörlerde iletişim sürecini bozan faktörlerdir. İletişimin bozucu engelleri; iletişime katılan tarafların ya iletişime olan ihtiyaçlarının farkında olamamaları, ya iletişimin

önemini yeterince kavrayamamaları ya da etkin iletişim yöntemlerini bilmemelerinden kaynaklanır. Görüldüğü gibi iletişimde engellere büyük ölçüde kaynak ve alıcılar neden olmaktadır. Bununla birlikte çevresel faktörlerden kaynaklanan bazı olumsuzluklarda iletişim engeli oluşturabilmektedir. Bu bağlamda dini iletişim sürecinde etkin iletişimi engelleyen faktörleri; kaynak engelleri, alıcı engelleri ve ortam engellerinden kaynaklanmaktadır. [8] Bizim üzerinde duracağımız ağırlıklı mevzu üslup olduğundan, kaynaktan kaynaklanan iletişim engelleri problemleri üzerinde duracağız. Türkiye davet ve irşat faaliyetleri din görevlilerinin ilk etapta göze çarpan ve dinleyenleri rahatsız eden iletim engeli dil ve üsluplar şunlardır: " Yargılayıcı", "Hükmedici", "Sorgulayıcı", "Korkutucu", "Zorlayıcı", "Sınırlayıcı", "Ütopik", "Buyurgan", "Ayrımcı", "İrrasyonel", "Suçlayıcı", "Genelleyici/Toptancı" . [9] Bu problemleri üslupları kısaca inceleyecek olursak; Yargılayıcılık : Yargılama bireyin konuşma sırasında muhataplarını, olumsuz nitelmesi ve yaftalamasıdır. Hatipler bu dili kullandıkları zaman karşı tarafta olan muhatapları bir suçluluk psikolojisi içine sürüklemektedirler. Nitekim hatiplere düşen yargılamak veya yadırgamak değil sadece uyarmaktır. Yargılama görevi hatibin sınırlarını aşmasıdır. Çünkü hatip yargılayıcı makam değil uyarıcı makamdır. Nitekim yüce Allah bizden bunu istemektedir. " Artık sen öğüt ver, çünkü sen ancak bir uyarıcısın " . [10] Hükmedici : Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlam için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu kanaatini sözel dil ile muhataba aktarmaktır [11] . Dini iletişimde muhatap egemenliği altına alma gayesi güdülerken dikte etmek anlamında kullanabiliriz. Bunu dinin temel kaynakları gütmekken bunu iletmekte olan kanallar insanlar arasında kaynak durumunda olan hatipler. Hakikati tek elinde tutuyormuşçasına hükmedici bir dil kullanmaktan geri durmazlar. Bu iletişimi olumsuz bir şekilde etkiler. Ve verilmek istenen mesaj tam anlamı ile verilemez. Sorgulama: dini iletişimdeki sorgulamaktan maksat eksik kusur aramak ve eksik kusurlarını ortaya dökmek. Dini ve ahlaki kusurları ortaya koyacak bir söylem oluşturmak diyebiliriz. Sorgulayıcı tutum ve davranışlara, insanlar arasındaki güveni birlik ve beraberliği ve kardeşliği zaafa uğratan davranışlara olarak kabul edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah, insanların eksiklerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasını, kusurlarının ifşa edilmesini ya da onlara kabul edemeyecekleri bazı yaftalara, isimlere ya da lakaplara takılarak aşağılanmaya çalışılmasını büyük bir ahlaksızlık olduğu ifade edilmektedir. [12] İnsan bu kusursuz olması beklenemez. Hepimiz birey olarak kusurlu olma vasfı taşımaktayız. Bundan dolayı muhatap kusurlarıyla sorgulamak, yadırgamak ve yargılamak hoş olmayan bir tutumdur. Sert ve sivri dil yerine merhamet ve muhabbet dilini kullanmaya özen gösterilmelidir. Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [13] Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır." Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. [14] Korkutucu: Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınmaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz. [15] Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutularak, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibarıyla sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in " din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. [16] Korkutucu dil her yaştaki insanı korkutan ve korkutulan şeylerden, mekânlardan, zamanlara uzaklaştırır. Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Bir kişinin, inanmadığı halde zorla inandırılmaya çalışılması, yapmak istemediğini bir şeyi baskı ile yaptırılmasıdır. Her alanda olduğu gibi inanç alanında da zorlama yoktur. Dine giriş dâhil olmak üzere, inançta, ibadette ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. İnanmayan birini istememesi

halinde baskı ile inançlı hale getirmek insani olmadığı gibi dinî de değildir. Bu konuda Kur'an; " Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi iştir ve bilir." [17] Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, kolaylaştırıcı olma vardır. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konudur. Dinde kolaylık ilkesi vardır. Onun için din kendini kolay olarak tanımlar. Hz. Peygamber'in " Kolayı da zorlaştırmayın kolaylaştırın " [18] şeklinde açık beyanları vardır. Güçle zorlamanın olmadığı gibi dil ve üslup ile de zorlama yapmak, zorlama anlamına gelecek söylemlerde bulunmak gerekmektedir. Hutbe ve vaazların sunumunda, zorlama anlamına gelecek dil ve üslubun kullanılması, kaçınılması gereken bir olumsuzluktur. [19] Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhatabına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, kişiler arası ile-tişimi engelleyen nedenlerden biridir. Çünkü buyurgan bir dilin kullanılması, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygularının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhatabın kendine olan saygısını yitirmesine ve öz ben kaybına sebep olur. [20] Buyurganlık sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluş-turan yüklemelerin muhatabı, kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gerekenleri, genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır. Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönder-diği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu "meli", "malı", ekleri ile bitir-mektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır. [21] Bu aynı zaman da bir nezakatsizlik eylemidir. Bu eylemde dini iletişimi olumsuz etkilemektedir. Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir. [22] Din eğitiminde bu dil, insanlara dinin çizmediği hatibin kendi çizdiği dili dayatmasıdır diyebiliriz. Ütopik dil: Ütopya, gerçekleendirilmeyen, fakat gerçekleşme iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut düşünce olarak tanımlanabilir. [23] İnsanların anlayamayacağı, anlasa bile uygulamakta zorlanacağı veya hayatta nerdeyse yeri olmayan şeyleri anlatmak diyebiliriz. Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağlılıkları oluşturması ve bu bağlılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları "öteki" ya da "yabancı" gören kişilerde gözlenmektedir. Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. " Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)" buyurarak farklılığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada dinin hiç hoş görmediği üslubu din diye anlatmaktır. Bu insanların içinde bulunduğu her ne varsa onunla kendini öne çıkarması sadece dinler için değil insanlık için büyük bir ayıptır. Bu dil çok acı bir gerçeğimiz olarak üslup problemleri arasında sayabiliriz. Genellemeci : Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmedir. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğin, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır. [24] Genellemeci dil bugün bizi çok sarsmakta ve bir türlü ileriye götürememektedir. "Genellemek aptallıktır." Diye bir söz yağındır toplumumuzda. Biz bunu nasıl din dilinde kullanabiliriz. Yine buda dini eğitiminin iletişimini derinden sarsmaktadır. İSLAM DİNİ KAYNAKLARININ ÖNGÖRDÜĞÜ ÜSLUP Bizi yaratan ve bizi kendi temsilcisi olarak dünya hayatına gönderen Rabbimiz, bizim kendisini ve sorumlu tuttuğu dini nasıl anlamamız ve anlamlandırmamız noktasında bize temel prensipler getirir. Üslup noktasında da bizim için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensipler özetle şu şekildedir. (Ey Muhammed!) Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de en iyi bilendir ' [25] Hikmet; eşyânın aslına uygun, muhkem, hükme bağlanmış iknâ edici bilgidir. İlme ve akla birlikte hitâb eder. Dolayısıyla dâvette akıl devre dışı bırakılmamalıdır. Mev'iza-i hasene ise güzel öğüt demektir. Daha çok gönle ve duygulara hitâb eden anlatımdır. En güzel şekilde mücâdeleye gelince en güzel açıklamayı Ebû Hanife yapmıştır: 'Biz tartışırken hakîkatı arıyoruz ve karşımızdakini suçlamaktan öyle korkuyoruz ki, sanki başımızın

üstünde kuş var da uçacakmış gibi davranıyoruz. Ama bakıyorum siz hep üste çıkmak için tartışıyorsunuz. Bu mirâdır ve yasaktır.’ Hakîkatin ortaya çıkması için değil, mutlakâ ben üstün gelmeliyim diye yapılan tartışmaya Mirâ denir. Dikkat isterim. Peygamber’e (s.a.v) bir uyarı olarak gelen bu âyet, Müslümanların toplumsal olarak zayıf oldukları Mekke döneminde değil, başat unsur oldukları Medine döneminde nazil olmuş. Yani şu: Müslümanların toplumsal üstünlüğü elde ettikleri bir atmosferde bile âdetullah ve sünnetullah hikmeti, güzel öğüdü önceliyor ve mücadelenin “en güzel şekilde” yapılmasını şart koşuyor. [26] Bu bir emirdir ve bu emir, sadece Hz. Peygamber’e değil, daha önce de Hz. Musa ve Hz. Harun’a da verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, onlara da “Firavun’a gidin çünkü o, azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alır, düşünür veya korkar” [27] demiş; ayrıca İsrailoğulları’ndan misak alırken, “İnsanlara güzel konuşunuz” [28] sözüyle de bu emri teyit etmiştir. Dolayısıyla bütün konuşmalarımızda, özellikle de dini anlatmada güzel ve yumuşak konuşma emri, sadece Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammed’e değil, aynı zamanda onların şahsında bütün Müslümanlara da verilmiş bir emirdir. Yine üslup alakalı diğer bir husus güzel konuşmaktır. Yüce Allah güzel ve etkili konuşmanın aynı zamanda Müslüman’ın birvasfı olduğunu açıklamıştır: “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler.” “Allah’a çağırın, dine ve dünyaya yararlı iş yapan, “Ben Müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kim vardır ?” [29] Yine bu hususu şu mesellede anlatmaktadır: “Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü(yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. [30] Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. Bunun içindir ki Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “İnsanlara seviyelerine göre davranın.” [31] Diyerek bizleri davet usulü ve üslubu olarak insanların bulunduğu; sos yo kültürel durumu, statü, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, o anki hazır bulunuşluğun, vb. sebepleri göz önünde bulundurarak iletişime geçmemiz gerektiğini vurgular. Aşağıdaki hadis-i şeriflerde buna işaret etmektedir. “İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun.” [32] “Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de, bu söz onlar için fitneye sebep olur.” [33] Yine davetçinin en önemli boyutlarından biri temsil boyutudur. Eğer anlattığı şeyleri yaşamıyor ve temsil edemiyorsa muhatabın güveni zedelenir ve sağlıklı bir ilişkinin gerçekleşmesini engelleyecek ön yargılar oluşturur. Söylemin ve eylemin uyuşmasıyla davet başarılı olur. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’deki şu âyetler bizleri bu konuda uyarması açısından son derece dikkat çekicidir: “Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?”4 “Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz? Halbuki kitap da okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?”5 Onun için denilmiştir ki: – Kâl, hâl’e ihtiyaç duyar. – Kâl iddiadır, hâl isbattır, şâhittir. – Kâl’in anlatamadığını hâl anlatır. SONUÇ VE ÖNERİLER Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Zira “Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır.” Usul ve üslup bizim için verdiğimiz mesajdan daha önemli olduğunun farkına bir an önce varmamız gerekmektedir. Bu nedenle asıl/söz, usul yanlışlığına feda edilmemeli; “Vusulsüzlüğümüz, usulsüzlüğümüzdenidir” vecizesi de asla unutulmamalıdır. Sözün şehvetine kapılmak, zaman zaman hepimizin duçar olduğu bir bela. Hele kendimizi bir meselenin takipçisi değil de sahibi zannettiğimizde sözle imtihanımız çok ama çok ağır oluyor. Hele hele sözün şehvetine kapılıp karşınızda sözünüzü can-ı gönülden destekleyen bir “konsolide kitle” bulduğunuzda kendinizi sürekli “el artıran poker oyuncusu” kıvamında buluyorsunuz. Söz şehvetlendikçe, sertleştikçe, eksantrik hale geldikçe kitle sizi daha çok alkışlıyor ve bir süre sonra tüm uzayı bu kitle zannetmeye başlıyorsunuz. Oysa uzay orada değil. [34] Kaba söylem ve katı nutuklardan vazgeçmeliyiz. Hiddet, şiddet ve kaba kuvvetle hiçbir iletişimi başarılı kılamayız. Sinsi ve sivri bir değil, seviyeli ve sevimli bir dil kullanmaya hiç olmadığı kadar özen göstermeliyiz. Genelleyici bir mantıkla, toptancı bir algı ile hiç bir yere varamıyoruz. Genellemeyi bırakıp her insana kendine özgü değerli bir mantıkla insanları yaftalamakla sadece insanları kırıyor ve uzaklaştırıyoruz. Avam, sürü, halk yığını, sıradan insanlar gibi bir bakış açısıyla muhataplara bakmak bizi muhataplarla omuz mesafesine indirmiyor. Eğer iletişimde karşımızdaki ile omuz mesafesini yakalayamazsak iletişimin başarısız olması çok muhtemeldir. Grupçuluk, hizipçilik, fırkacılık, alanı daraltmaktan öteye geçmiyor. Alanı daralttıkça insanların yaklaşması ve alana dâhil olması zorlaşıyor. Mesele çatışmak değil kazanmak en uç insanı bile kazanmak. Aynı Ebu süfyan örneği Mekke fethinde onun evine sığınanın güvende olduğunu söyleyerek en uç insanı bile kazanmaktır mesele. İkrâm, iltifat, ihtiramı muhatabımıza hissettirmemiz lazım. Kimseye üstten bakmadan dinin ve iletişimin sahibi kendimiz zannetmeden bir iletişim kurmak mecburiyetindeyiz. Tenkit değil

tebliği önelemeliyiz. Nezir, korkutucu değil uyarıcı olmalıdır. Bundan dolayı yargılayıcı, yadırgayıcı, sorgulayıcı, ayrıştırıcı dilden mümkün mertebe uzak durmalıyız. Soğuk değil sempatik olarak hal dilimizde aktif kullanmaya özen göstermeliyiz. Donuk değil dinamik olmalıyız. Eskiye takılıp günceli kaçırmamaya hassasiyet göstermeliyiz. Kaynakça -Kur'an-ı Kerim -Cebeci, Suat, Dini İletişim, iz yayıncılık -Koç, Ahmet, Din Eğitiminde Etkili iletişim, Rağbet yayınları -Kayan, Ramazan, Nebevi Bir Eylem Davet, Çıra Yayınları -Köylü, Mustafa, Psiko-Sosyal Açından Dini İletişim, Ankara Okulu -Keyifli,Şükrü Hutbe ve Vaazların Dili ve Üslubuyla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar,The Negativity About the Language and Style of Sermons and Sermons, mevzu sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences -Altıntaş,Muhammed Esad Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlilikler, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), -KARAMAN, F. "Dinî Değerlerin İletişiminde Üslup ve Güzel Konuşmanın Etkisi" Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1231-1256 -Korkmaz, Mehmet, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136.,değerler eğitimi dergisi -İsmail Kılıçaslan, Halil hoca kasap mı ? ,yeni şafak gazetesi – Türk Dil Kurumu, 2018 – TDV İslam ansiklopedisi -Çeşitli hadis kaynakları (Buhari – abu davut – aculuni) – <https://yenidunyadergisi.com/blog/dini-iletisimde-ustup> , Ali Çelik,Dinî İletişimde Üslûp [1] Âl-i İmrân, 3/159 [2] Ali Çelik,Dinî İletişimde Üslûp [3] TDK, 2018 [4] TDV İslam ansiklopedisi [5] Ramazan kayan, Nebevi bir eylem davet,s.78 [6] Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı" Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91. [7] Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136. [8] Ahmet KOÇ,din eğitiminde etkili iletişim,sy.241 [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [10] Gaşiye, 88/21 [11] Türk Dil Kurumu, 2018 [12] Hucurat, 49/12 [13] Bakara2/286 [14] Müminun Suresi, 23/62 [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [16] Köylü, 2015, s. 101-105 [17] Bakara, 2/256 [18] Buhârî, 3/72 [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ [20] Eren, 2005 [21] Koç, 2011, s. 241 [22] Türk Dil Kurumu, 2018 [23] Omay, 2009 [24] Dökmen, 1988, s. 95 [25] Nahl, 16/125 [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak [27] Tâ-Hâ Suresi 44 [28] Bakara,2/83 [29] el-Fussilet 41/ 33. [30] İbrâhîm 24 – 25 [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23 [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3. [33] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 196. [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak

TEMEL KAVRAMLAR

Öncelikle üslup ve din görevlisi kavramını inceleyelim.

Üslup

Dilimizde üslup, anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi şeklinde tanımlanamamaktadır. [3]

Duygu ve düşüncelerin anlatılması sırasında dil malzemesinin kullanılmasındaki özgünlük anlamında edebiyat terimi.Sözlükte "izlenen yol, benimsenen tarz" anlamına gelir. Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Bu bakımdan üslûp biliminin (stilistik) ilgi alanı yazarın dil malzemesini kullanırken gramer ve dizim kurallarının, belâgat esaslarının icrasında gösterdiği biçimsel-bireysel özellikleri incelemektir. Üslûp incelemesi gramer, belâgat ve edebî tenkidin verilerine dayanarak yazarın kelimeleri konuya uygun biçimde seçme ve kullanma tarzı, terkip ve cümleleri oluşturma biçimi, îcâz-itrâb gibi belâgat türlerinde gösterdiği özgünlükleri ve bireysel nitelikleri irdeler. Üslûp ayrıca yazarın diliyle, kullandığı dilin kuralları arasındaki sapmaların toplamı ve bu sapmaların eserin konusu ve amacı bakımından yerinde ve özgün olması demektir. Böylece üslûp hem teknik hem estetik bütünlük arzeder. Bir yazar veya edibin duygu ve düşüncelerini aktarırken dil malzemesini kullanma biçimi onun karakteri ve ahlâkıyla yakından ilgilidir. Çünkü, "Her kap kendi içindekini sızdırır." Övgü, mersiye, gazel gibi temalar sevgi dolu yürekten, yergi ve alay temaları nefret dolu kalpten sızan yansımalarıdır. Fransız edip ve tabiat âlimi Georges Louis Leclerc'e (Comte de Buffon) nisbet edilen, "Üslûb-ı beyân aynıyle insandır" sözü bu gerçeği dile getirir. [4]

Özetle üslup, muhtevanın ve mesajın sunuş biçimidir. [5]

Din görevlisi

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanunun birinci maddesinde "İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur." hükmü yer almaktadır. Bu hükmün bir gereği olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini bir meslek olarak yürüten kişilere genel anlamda 'din görevlisi' denilmektedir. Din görevlileri çocukluktan gençliğe, yetişkinlikten yaşlılığa kadar değişen hedef kitleye muhtelif din hizmetlerini sunmaktadır. [6]

Din görevlileri camilerde, Kur'an kurslarında, ceza evlerinde, yetiştirme yurtlarında, evlerde vb. yerlerde bu görevi yapabilmekte; hutbe, vaaz, sohbet, konferans, cenaze töreni, hatim merasimi, mevlit, sünnet töreni, asker uğurlama, yeni doğan çocuklara ad koyma, düğün törenlerinde dua etme veya nikâh kıyma, vb. din hizmetlerini yürütebilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, din hizmetlerini yürüten din görevlilerinin yaygın din eğitimi alanında birçok bilgi ve beceriye, çok yönlü mesleki yeterliklere sahip olmaları ve sürekli kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. [7]

DİNİ İLETİŞİMDE ÜSLUPTAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE PROBLEMLER

İletişim engelleri genel olarak; algılama farklılıkları, dildeki farklılıklar, kültürel farklılıklar, statü farklılığı, gürültü, duygusal reaksiyonlar, sözlü ve sözsüz iletişim arasında güvensizlik, ağdalı ifadeler, duygu dünyasını ayarlayamama, yetersiz geri bildirim, eksik pekiştirme, karmaşık ve aşırı teknik bir dil, sözleri davranışlarla desteklememek, yüz yüze iletişim kurma imkânı bulamamak, iletişimde farklı ve yetersiz kanal kullanmak.

İletişim engellerinden önemli bir kısmı insan psikolojisinden, bireyin inanç, tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. İnsanın duymak duyma, görmek istediğini görme eğiliminde olmasından dolayı iletişim konusunda seçici davranması, statü farklılıkları gözeterek üstlerin mesajına astların mesajından daha fazla önem vermesi, güven eksikliği ve karşı tarafa inanmama durumu, anlaşılabilirliğe ve karşıtıla neden olan ifade güçlükleri, hep iletişim engelidir. Öte yandan alıcı ve kaynak arasında psikolojik uyumun sağlanamaması veya bu uyumun sağlanması için gerekli olan geri bildirimin yanlış değerlendirilmesi, iletişimi engelleyen önemli faktördür.

Korkular, özgüven eksikliği, alınganlık, ön yargılar, peşin hükümler, alışkanlıklar vb. zaafılar da önemli iletişim engelidir. Keza tutarsızlık, isteksizlik, yetersiz dinlenme, aşırı bilgi yükleme, yaş ve cinsiyet uyumsuzlukları, gürültü ve diğer çevresel faktörlerde iletişim sürecini bozan faktörlerdir.

İletişimin bozucu engelleri; iletişime katılan tarafların ya iletişime olan ihtiyaçlarının farkında olamamaları, ya iletişimin önemini yeterince kavrayamamaları ya da etkin iletişim yöntemlerini bilmemelerinden kaynaklanır.

Görüldüğü gibi iletişimde engellere büyük ölçüde kaynak ve alıcılar neden olmaktadır. Bununla birlikte çevresel faktörlerden kaynaklanan bazı olumsuzluklarda iletişim engeli oluşturabilmektedir. Bu bağlamda dini iletişim sürecinde etkin iletişimi engelleyen faktörleri; kaynak engelleri, alıcı engelleri ve ortam engellerinden kaynaklanmaktadır. [8] Bizim üzerinde duracağımız ağırlıklı mevzu üslup olduğundan, kaynaktan kaynaklanan iletişim engelleri problemleri üzerinde duracağız.

Türkiye davet ve irşat faaliyetleri din görevlilerinin ilk etapta göze çarpan ve dinleyenleri rahatsız eden iletim engeli dil ve üsluplar şunlardır: " Yargılayıcı", "Hükmedici", "Sorgulayıcı", "Korkutucu", "Zorlaştııcı", "Sınırlayıcı", "Ütopik", "Buyurgan", "Ayrımcı", "İrasyonel", "Suçlayıcı", "Genelleyici/Toptancı" . [9]

Bu problemli üslupları kısaca inceleyecek olursak;

Yargılayıcılık : Yargılama bireyin konuşma sırasında muhataplarını, olumsuz nitelemesi ve yaftalamasıdır. Hatipler bu dili kullandıkları zaman karşı tarafta olan muhatapları bir suçluluk psikolojisi içine sürüklemektedirler. Nitekim hatiplere düşen yargılamak veya yadırgamak değil sadece uyarmaktır. Yargılama görevi hatibin sınırlarını aşmasıdır. Çünkü hatip yargılayıcı makam değil uyarıcı makamdır. Nitekim yüce Allah

bizden bunu istemektedir. " Artık sen öğüt ver, çünkü sen ancak bir uyarıcısın " . [10]

Hükmedici : Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlam için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu kanaatini sözel dil ile muhabata aktarmaktır [11] . Dini iletişimde muhabatı egemenliği altına alma gayesi güdülerken dikte etmek anlamında kullanabiliriz. Bunu dinin temel kaynakları gütmekten bunu iletmekte olan kanallar insanlar arasında kaynak durumunda olan hatipler. Hakikati tek elinde tutuyormuşçasına hükmedici bir dil kullanmaktan geri durmazlar. Bu iletişimi olumsuz bir şekilde etkiler. Ve verilmek istenen mesaj tam anlamı ile verilemez. Sorgulama: dini iletişimdeki sorgulamaktan maksat eksik kusur aramak ve eksik kusurlarını ortaya dökmek. Dini ve ahlaki kusurları ortaya koyacak bir söylem oluşturmak diyebiliriz. Sorgulayıcı tutum ve davranışlara, insanlar arasındaki güveni birlik ve beraberliği ve kardeşliği zaafa uğraticı davranışlara olarak kabul edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah, insanların eksiklerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasını, kusurlarının ifşa edilmesini ya da onlara kabul edemeyecekleri bazı yaftalara, isimlere ya da lakaplara takılarak aşağılanmaya çalışılmasını büyük bir ahlaksızlık olduğu ifade edilmektedir. [12] İnsan bu kusursuz olması beklenemez. Hepimiz birey olarak kusurlu olma vasfı taşımaktayız. Bundan dolayı muhabatı kusurlarıyla sorgulamak, yadırgamak ve yargılamak hoş olmayan bir tutumdur. Sert ve sivri dil yerine merhamet ve muhabbet dilini kullanmaya özen gösterilmelidir. Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [13] Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır." Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. [14] Korkutucu: Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınmaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz. [15] Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutularak, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibarıyla sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in " din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. [16] Korkutucu dil her yaştaki insanı korkutan ve korkutulan şeylerden, mekânlardan, zamanlara uzaklaştırır. Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Bir kişinin, inanmadığı halde zorla inandırılmaya çalışılması, yapmak istemediğini bir şeyi baskı ile yaptırılmasıdır. Her alanda olduğu gibi inanç alanında da zorlama yoktur. Dine giriş dâhil olmak üzere, inançta, ibadette ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. İnanmayan birini istememesi halinde baskı ile inançlı hale getirmek insani olmadığı gibi dinî de değildir. Bu konuda Kur'an; " Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi iştir ve bilir." [17] Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, kolaylaştırıcı olma vardır. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konusudur. Dinde kolaylık ilkesi vardır. Onun için din kendini kolay olarak tanımlar. Hz. Peygamber'in " Kolayı da zorlaştırmayın kolaylaştırın " [18] şeklinde açık beyanları vardır. Güçle zorlamanın olmadığı gibi dil ve üslup ile de zorlama yapmak, zorlama anlamına gelecek söylemlerde bulunmak gerekmektedir. Hutbe ve vaazların sunumunda, zorlama anlamına gelecek dil ve üslubun kullanılması, kaçınılması gereken bir olumsuzluktur. [19] Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhabatına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, kişiler arası ile-tişimi engelleyen nedenlerden biridir. Çünkü buyurgan bir dilin kullanılması, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygu-larının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhabatın kendine olan saygısını

yitirmesine ve öz ben kaybına sebep olur. [20] Buyurganlık sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluş-turan yüklemelerin muhatabı, kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gerekenleri, genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır. Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönder-diği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu "meli", "malı", ekleri ile bitir-mektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır. [21] Bu aynı zaman da bir nezakatsizlik eylemidir. Bu eylemde dini iletişimi olumsuz etkilemektedir. Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir. [22] Din eğitiminde bu dil, insanlara dinin çizmediği hatibin kendi çizdiği dili dayatmasıdır diyebiliriz. Ütopik dil: Ütopya, gerekçelendirilmeyen, fakat gerçekleşme iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut düşünce olarak tanımlanabilir. [23] İnsanların anlayamayacağı, anlasa bile uygulamakta zorlanacağı veya hayatta nerdeyse yeri olmayan şeyleri anlatmak diyebiliriz. Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağlılıkları oluşturması ve bu bağlılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardandır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları "öteki" ya da "yabancı" gören kişilerde gözlenmektedir. Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. " Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)" buyurarak farklılığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada dinin hiç hoş görmediği üslubu din diye anlatmaktır. Bu insanların içinde bulunduğu her ne varsa onunla kendini öne çıkarması sadece dinler için değil insanlık için büyük bir ayıptır. Bu dil çok acı bir gerçeğimiz olarak üslup problemleri arasında sayabiliriz. Genellemeci : Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmedir. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğin, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır. [24] Genellemeci dil bugün bizi çok sarsmakta ve bir türlü ileriye götürememektedir. "Genellemek aptallıktır." Diye bir söz yağındır toplumumuzda. Biz bunu nasıl din dilinde kullanabiliriz. Yine buda dini eğitiminin iletişimini derinden sarsmaktadır. İSLAM DİNİ KAYNAKLARININ ÖNGÖRDÜĞÜ ÜSLUP Bizi yaratan ve bizi kendi temsilcisi olarak dünya hayatına gönderen Rabbimiz, bizim kendisini ve sorumlu tuttuğu dini nasıl anlamamız ve anlamlandırmamız noktasında bize temel prensipler getirir. Üslup noktasında da bizim için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensipler özetle şu şekildedir. (Ey Muhammed!) Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de en iyi bilendir ' [25] Hikmet; eşyânın aslına uygun, muhkem, hükme bağlanmış iknâ edici bilgidir. İlme ve akla birlikte hitâb eder. Dolayısıyla dâvette akıl devre dışı bırakılmamalıdır. Mev'iza-i hasene ise güzel öğüt demektir. Daha çok gönle ve duygulara hitâb eden anlatımdır. En güzel şekilde mücâdeleye gelince en güzel açıklamayı Ebû Hanife yapmıştır: 'Biz tartışırken hakîkati arıyoruz ve karşımızdakini suçlamaktan öyle korkuyoruz ki, sanki başımızın üstünde kuş var da uçacakmış gibi davranıyoruz. Ama bakıyorum siz hep üste çıkmak için tartışıyorsunuz. Bu mirâdır ve yasaktır.' Hakîkatin ortaya çıkması için değil, mutlakâ ben üstün gelmeliyim diye yapılan tartışmaya Mirâ denir. Dikkat isterim. Peygamber'e (s.a.v) bir uyarı olarak gelen bu âyet, Müslümanların toplumsal olarak zayıf oldukları Mekke döneminde değil, başat unsur oldukları Medine döneminde nazil olmuş. Yani şu: Müslümanların toplumsal üstünlüğü elde ettikleri bir atmosferde bile âdetullah ve sünnetullah hikmeti, güzel öğüdü önceliyor ve mücadelenin "en güzel şekilde" yapılmasını şart koşuyor. [26] Bu bir emirdir ve bu emir, sadece Hz. Peygamber'e değil, daha önce de Hz. Musa ve Hz. Harun'a da verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, onlara da "Firavun'a gidin çünkü o, azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alır, düşünür veya korkar" [27] demiş; ayrıca İsrailoğulları'ndan misak alırken, " İnsanlara güzel konuşunuz" [28] sözüyle de bu emri teyit etmiştir. Dolayısıyla bütün konuşmalarımızda, özellikle de dini anlatmada güzel ve yumuşak konuşma emri, sadece Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammed'e değil, aynı zamanda onların şahsında bütün Müslümanlara da verilmiş bir emirdir. Yine üslup alakalı diğer bir husus güzel konuşmaktır.Yüce Allah güzel ve etkili konuşmanın aynı zamanda Müslüman'ın birvasfı olduğunu açıklamıştır: "Kullarıma söyle,

sözün en güzelini söylesinler.” “ Allah’a çağıran, dine ve dünyaya yararlı iş yapan, “Ben Müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kim vardır ?” [29] Yine bu hususu şu mesellede anlatmaktadır: “ Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü(yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. [30] Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. Bunun içindir ki Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “İnsanlara seviyelerine göre davranın.” [31] Diyerek bizleri davet usulü ve üslubu olarak insanların bulunduğu; sos yo kültürel durumu, statü, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, o anki hazır bulunuşluğun, vb. sebepleri göz önünde bulundurarak iletişime geçmemiz gerektiğini vurgular. Aşağıdaki hadis-i şeriflerde buna işaret etmektedir. “İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun.” [32] “Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de, bu söz onlar için fitneye sebep olur.” [33] Yine davetçinin en önemli boyutlarından biri temsil boyutudur. Eğer anlattığı şeyleri yaşamıyor ve temsil edemiyorsa muhatapın güveni zedelenir ve sağlıklı bir ilişkinin gerçekleşmesini engelleyecek ön yargılar oluşturur. Söylemin ve eylemin uyumuyla davet başarılı olur. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’deki şu âyetler bizleri bu konuda uyarması açısından son derece dikkat çekicidir: “Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?”4 “Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Halbuki kitap da okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?”5 Onun için denilmiştir ki: – Kâl, hâl’e ihtiyaç duyar. – Kâl iddiadır, hâl isbattır, şâhittir. – Kâl’in anlatamadığını hâl anlatır. SONUÇ VE ÖNERİLER Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Zira “Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır.” Usul ve üslup bizim için verdiğimiz mesajdan daha önemli olduğunun farkına bir an önce varmamız gerekmektedir.Bu nedenle asıl/söz, usul yanlışlığına feda edilmemeli; “Vusulsüzlüğümüz, usulsüzlüğümüzdenidir” vecizesi de asla unutulmamalıdır. Sözün şehvetine kapılmak, zaman zaman hepimizin duçar olduğu bir bela. Hele kendimizi bir meselenin takipçisi değil de sahibi zannettiğimizde sözle imtihanımız çok ama çok ağır oluyor. Hele hele sözün şehvetine kapılıp karşınızda sözünüzü can-ı gönülden destekleyen bir “konsolide kitle” bulduğunuzda kendinizi sürekli “el artıran poker oyuncusu” kıvamında buluyorsunuz. Söz şehvetlendikçe, sertleştikçe, eksantrik hale geldikçe kitle sizi daha çok alkışlıyor ve bir süre sonra tüm uzayı bu kitle zannetmeye başlıyorsunuz. Oysa uzay orada değil. [34] Kaba söylem ve katı nutuklardan vazgeçmeliyiz. Hiddet, şiddet ve kaba kuvvetle hiçbir iletişimi başarılı kılamayız. Sinsi ve sivri bir değil, seviyeli ve sevimli bir dil kullanmaya hiç olmadığı kadar özen göstermeliyiz. Genelleyici bir mantıkla, toptancı bir algı ile hiç bir yere varamıyoruz. Genellemeyi bırakıp her insana kendine özgü değerli bir mantıkla insanları yaftalamakla sadece insanları kırıyor ve uzaklaştırıyoruz. Avam, sürü, halk yığını, sıradan insanlar gibi bir bakış açısıyla muhataplara bakmak bizi muhataplarla omuz mesafesine indirmiyor. Eğer iletişimde karşımızdaki ile omuz mesafesini yakalayamazsak iletişimin başarısız olması çok muhtemeldir. Grupçuluk, hizipçilik, fırkacılık, alanı daraltmaktan öteye geçmiyor. Alanı daralttıkça insanların yaklaşması ve alana dâhil olması zorlaşıyor. Mesele çatışmak değil kazanmak en uç insanı bile kazanmak. Aynı Ebu süfyan örneği Mekke fethinde onun evine sığınanın güvende olduğunu söyleyerek en uç insanı bile kazanmaktır mesele. İkrâm, iltifat, ihtiramı muhatabımıza hissettirmemiz lazım. Kimseye üstten bakmadan dinin ve iletişimin sahibi kendimiz zannetmeden bir iletişim kurmak mecburiyetindeyiz. Tenkit değil tebliği incelemeliyiz. Nezir, korkutucu değil uyarıcı olmalıdır. Bundan dolayı yargılayıcı, yadırgayıcı, sorgulayıcı, ayrıştırıcı dilden mümkün mertebe uzak durmalıyız. Soğuk değil sempatik olarak hal dilimizde aktif kullanmaya özen göstermeliyiz. Donuk değil dinamik olmalıyız. Eskiye takılıp günceli kaçırmamaya hassasiyet göstermeliyiz. Kaynakça -Kur’an-ı Kerim -Cebeci, Suat, Dini İletişim, iz yayıncılık -Koç, Ahmet, Din Eğitiminde Etkili İletişim, Rağbet yayınları -Kayan, Ramazan, Nebevi Bir Eylem Davet, Çıra Yayınları -Köylü, Mustafa, Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim, Ankara Okulu -Keyifli,Şükrü Hutbe ve Vaazların Dili ve Üslubuyla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar,The Negativity About the Language and Style of Sermons and Sermons, mevzu sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences -Altıntaş,Muhammed Esad Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlilikler, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), -KARAMAN, F. “Dinî Değerlerin İletişiminde Üslup ve Güzel Konuşmanın Etkisi” Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1231-1256 -Korkmaz, Mehmet, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, 136.,değerler eğitimi dergisi -İsmail Kılıçaslan, Halil hoca kasap mı ? ,yeni şafak gazetesi – Türk Dil Kurumu, 2018 – TDV İslam ansiklopedisi -Çeşitli hadis kaynakları (Buhari – ebu davut – aculuni) –

<https://yenidunyadergisi.com/blog/dini-iletisimde-uslup> , Ali Çelik,Dînî İletişimde Üslûp [1] Âl-i İmrân, 3/159 [2] Ali Çelik,Dînî İletişimde Üslûp [3] TDK, 2018 [4] TDV İslam ansiklopedisi [5] Ramazan kayan, Nebevi bir eylem davet,s.78 [6] Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı" Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91. [7] Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136. [8] Ahmet KOÇ,din eğitiminde etkili iletişim,sy.241 [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [10] Gaşiye, 88/21 [11] Türk Dil Kurumu, 2018 [12] Hucurat, 49/12 [13] Bakara2/286 [14] Müminun Suresi, 23/62 [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [16] Köylü, 2015, s. 101-105 [17] Bakara, 2/256 [18] Buhârî, 3/72 [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ [20] Eren, 2005 [21] Koç, 2011, s. 241 [22] Türk Dil Kurumu, 2018 [23] Omay, 2009 [24] Dökmen, 1988, s. 95 [25] Nahl, 16/125 [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak [27] Tâ-Hâ Suresi 44 [28] Bakara,2/83 [29] el-Fussilet 41/ 33. [30] İbrâhîm 24 – 25 [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23 [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3. [33] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 196. [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak

Hükmedici : Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlam için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu kanaatini sözel dil ile muhabata aktarmaktır [11] .

Dini iletişimde muhabatı egemenliği altına alma gayesi güdülerek dikte etmek anlamında kullanabiliriz. Bunu dinin temel kaynakları gütmekzen bunu iletmekte olan kanalar insanlar arasında kaynak durumunda olan hatipler. Hakikati tek elinde tutuyormuşçasına hükmedici bir dil kullanmaktan geri durmazlar. Bu iletişimi olumsuz bir şekilde etkiler. Ve verilmek istenen mesaj tam anlamı ile verilemez.

Sorgulama: dini iletişimdeki sorgulamaktan maksat eksik kusur aramak ve eksik kusurlarını ortaya dökmek. Dini ve ahlaki kusurları ortaya koyacak bir söylem oluşturmak diyebiliriz. Sorgulayıcı tutum ve davranışlara, insanlar arasındaki güveni birlik ve beraberliği ve kardeşliği zaafa uğraticı davranışlara olarak kabul edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah, insanların eksiklerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasını, kusurlarının ifşa edilmesini ya da onlara kabul edemeyecekleri bazı yaftalara, isimlere ya da lakaplara takılarak aşağılanmaya çalışılmasını büyük bir ahlaksızlık olduğu ifade edilmektedir. [12]

İnsan bu kusursuz olması beklenemez. Hepimiz birey olarak kusurlu olma vasfı taşımaktayız. Bundan dolayı muhabatı kusurlarıyla sorgulamak, yadırgamak ve yargılamak hoş olmayan bir tutumdur. Sert ve sivri dil yerine merhamet ve muhabbet dilini kullanmaya özen gösterilmelidir.

Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [13] Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır." Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. [14]

Korkutucu: Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylılardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınmaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz. [15]

Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutularak, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibarıyla sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in " din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. [16]

Korkutucu dil her yaştaki insanı korkulan ve korkutulan şeylerden, mekânlardan, zamanlara uzaklaştırır.

Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Bir kişinin, inanmadığı halde zorla inandırılmaya çalışılması, yapmak istemediğini bir şeyi baskı ile yaptırılmasıdır. Her alanda olduğu gibi inanç alanında da zorlama yoktur. Dine giriş dâhil olmak üzere, inançta, ibadette ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. İnanmayan birini istememesi halinde baskı ile inançlı hale getirmek insani olmadığı gibi dinî de değildir. Bu konuda Kur'an; " Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi iştir ve bilir." [17]

Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, kolaylaştırıcı olma vardır. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konudur. Dinde kolaylık ilkesi vardır. Onun için din kendini kolay olarak tanımlar. Hz. Peygamber'in " Kolayı da zorlaştırmayın kolaylaştırın " [18] şeklinde açık beyanları vardır.

Güçle zorlamanın olmadığı gibi dil ve üslup ile de zorlama yapmak, zorlama anlamına gelecek söylemlerde bulunmak gerekmektedir. Hutbe ve vaazların sunumunda, zorlama anlamına gelecek dil ve üslubun kullanılması, kaçınılması gereken bir olumsuzluktur. [19]

Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhatabına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, kişiler arası ile-tişimi engelleyen nedenlerden biridir. Çünkü buyurgan bir dilin kullanılması, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygu-larının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhatabın kendine olan saygısını yitirmesine ve öz ben kaybına sebep olur. [20]

Buyurganlık sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluş-turan yüklemelerin muhatabı, kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gerekenleri, genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır. Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönder-diği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu "meli", "malı", ekleri ile bitir-mektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır. [21]

Bu aynı zaman da bir nezakatsizlik eylemidir. Bu eylemde dini iletişimi olumsuz etkilemektedir.

Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir. [22] Din eğitiminde bu dil, insanlara dinin çizmediği hatibin kendi çizdiği dili dayatmasıdır diyebiliriz.

Ütopik dil: Ütopya, gerekçelendirilmeyen, fakat gerçekleşme iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut düşünce olarak tanımlanabilir. [23]

İnsanların anlayamayacağı, anlasa bile uygulamakta zorlanacağı veya hayatta nerdeyse yeri olmayan şeyleri anlatmak diyebiliriz.

Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağlılıkları oluşturması ve bu bağlılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardandır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları "öteki" ya da "yabancı" gören kişilerde gözlenmektedir.

Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. " Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)" buyurarak farklılığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır.

Bu noktada dinin hiç hoş görmediği üslubu din diye anlatmaktır. Bu insanların içinde bulunduğu her ne varsa onunla kendini öne çıkarması sadece dinler için değil insanlık için büyük bir ayıptır. Bu dil çok acı bir gerçeğimiz olarak üslup problemleri arasında sayabiliriz.

Genellemeci : Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmedir. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğin, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır. [24]

Genellemeci dil bugün bizi çok sarsmakta ve bir türlü ileriye götürememektedir. "Genellemek aptallıktır." Diye bir söz yağındır toplumumuzda. Biz bunu nasıl din dilinde kullanabiliriz. Yine buda dini eğitiminin iletişimini derinden sarsmaktadır.

İSLAM DİNİ KAYNAKLARININ ÖNGÖRDÜĞÜ ÜSLUP

Bizi yaratan ve bizi kendi temsilcisi olarak dünya hayatına gönderen Rabbimiz, bizim kendisini ve sorumlu tuttuğu dini nasıl anlamamız ve anlamlandırmamız noktasında bize temel prensipler getirir. Üslup noktasında da bizim için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensipler özetle şu şekildedir.

(Ey Muhammed!) Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de en iyi bilendir ' [25]

Hikmet; eşyânın aslına uygun, muhkem, hükme bağlanmış iknâ edici bilgidir. İlme ve akla birlikte hitâb eder. Dolayısıyla dâvette akıl devre dışı bırakılmamalıdır.

Mev'iza-i hasene ise güzel öğüt demektir. Daha çok gönle ve duygulara hitâb eden anlatımdır.

En güzel şekilde mücâdeleye gelince en güzel açıklamayı Ebû Hanife yapmıştır: 'Biz tartışırken hakîkati arıyoruz ve karşımızdakini suçlamaktan öyle korkuyoruz ki, sanki başımızın üstünde kuş var da uçacakmış gibi davranıyoruz. Ama bakıyorum siz hep üste çıkmak için tartışıyorsunuz. Bu mirâdır ve yasaktır.' Hakîkatin ortaya çıkması için değil, mutlakâ ben üstün gelmeliyim diye yapılan tartışmaya Mirâ denir.

Dikkat isterim. Peygamber'e (s.a.v) bir uyarı olarak gelen bu âyet, Müslümanların toplumsal olarak zayıf oldukları Mekke döneminde değil, başat unsur oldukları Medine döneminde nazil olmuş. Yani şu: Müslümanların toplumsal üstünlüğü elde ettikleri bir atmosferde bile âdetullah ve sünnetullah hikmeti, güzel öğüdü önceliyor ve mücadelenin "en güzel şekilde" yapılmasını şart koşuyor. [26]

Bu bir emirdir ve bu emir, sadece Hz. Peygamber'e değil, daha önce de Hz. Musa ve Hz. Harun'a da verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, onlara da "Firavun'a gidin çünkü o, azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alır, düşünür veya korkar" [27] demiş; ayrıca İsrailoğulları'ndan misak alırken, " İnsanlara güzel konuşunuz" [28] sözüyle de bu emri teyit etmiştir. Dolayısıyla bütün konuşmalarımızda, özellikle de dini anlatmada güzel ve yumuşak konuşma emri, sadece Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammed'e değil, aynı zamanda onların şahsında bütün Müslümanlara da verilmiş bir emirdir.

Yine üslup alakalı diğer bir husus güzel konuşmaktır. Yüce Allah güzel ve etkili konuşmanın aynı zamanda Müslüman'ın bir vasfı olduğunu açıklamıştır: "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler." " Allah'a çağırın, dine ve dünyaya yararlı iş yapan, "Ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kim vardır ?" [29]

Yine bu hususu şu mesellede anlatmaktadır: " Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü(yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. [30]

Bir anlama aracı olarak kullanılan dil ve o dilin kullanım biçimi, iletişimde son derece önemlidir. Bunun içindir ki Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

"İnsanlara seviyelerine göre davranın." [31] Diyerek bizleri davet usulü ve üslubu olarak insanların bulunduğu; sos yo kültürel durumu, statü, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, o anki hazır bulunuşluğun, vb. sebepleri göz önünde bulundurarak iletişime geçmemiz gerektiğini vurgular. Aşağıdaki hadis-i şeriflerde buna işaret

etmektedir.

“İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun.” [32]

“Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de, bu söz onlar için fitneye sebep olur.” [33]

Yine davetçinin en önemli boyutlarından biri temsil boyutudur. Eğer anlattığı şeyleri yaşamıyor ve temsil edemiyorsa muhatabın güveni zedelenir ve sağlıklı bir ilişkinin gerçekleşmesini engelleyecek ön yargılar oluşturur. Söylemin ve eylemin uyuşmasıyla davet başarılı olur. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’deki şu âyetler bizleri bu konuda uyarması açısından son derece dikkat çekicidir:

“Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?”⁴

“Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Halbuki kitap da okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?”⁵

Onun için denilmiştir ki:

- Kâl, hâl’e ihtiyaç duyar.
- Kâl iddiadır, hâl isbattır, şâhittir.
- Kâl’in anlatamadığını hâl anlatır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Zira “Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır.”

Usul ve üslup bizim için verdiğimiz mesajdan daha önemli olduğunun farkına bir an önce varmamız gerekmektedir. Bu nedenle asıl/söz, usul yanlışlığına feda edilmemeli; “Vusulsüzlüğümüz, usulsüzlüğümüzdenidir” vecizesi de asla unutulmamalıdır.

Sözün şehvetine kapılmak, zaman zaman hepimizin duçar olduğu bir bela. Hele kendimizi bir meselenin takipçisi değil de sahibi zannettiğimizde sözle imtihanımız çok ama çok ağır oluyor.

Hele hele sözün şehvetine kapılıp karşınızda sözünüzü can-ı gönülden destekleyen bir “konsolide kitle” bulduğunuzda kendinizi sürekli “el artıran poker oyuncusu” kıvamında buluyorsunuz. Söz şehvetlendikçe, sertleştikçe, eksantrik hale geldikçe kitle sizi daha çok alkışlıyor ve bir süre sonra tüm uzayı bu kitle zannetmeye başlıyorsunuz. Oysa uzay orada değil. [34] Kaba söylem ve katı nutuklardan vazgeçmeliyiz. Hiddet, şiddet ve kaba kuvvetle hiçbir iletişimi başarılı kılamayız. Sinsi ve sivri bir değil, seviyeli ve sevimli bir dil kullanmaya hiç olmadığı kadar özen göstermeliyiz. Genelleyici bir mantıkla, toptancı bir algı ile hiç bir yere varamıyoruz. Genellemeyi bırakıp her insana kendine özgü değerli bir mantıkla insanları yaftalamakla sadece insanları kırıyor ve uzaklaştırıyoruz. Avam, sürü, halk yığını, sıradan insanlar gibi bir bakış açısıyla muhataplara bakmak bizi muhataplarla omuz mesafesine indirmiyor. Eğer iletişimde karşımızdaki ile omuz mesafesini yakalayamazsak iletişimin başarısız olması çok muhtemeldir. Grupçuluk, hizipçilik, fırkacılık, alanı daraltmaktan öteye geçmiyor. Alanı daralttıkça insanların yaklaşması ve alana dâhil olması zorlaşıyor. Mesele çatışmak değil kazanmak en uç insanı bile kazanmak. Aynı Ebu süfyan örneği Mekke fethinde onun evine sığınanın güvende olduğunu söyleyerek en uç insanı bile kazanmaktır mesele. İkrâm, iltifat, ihtiramı muhatabımıza hissettirmemiz lazım. Kimseye üstten bakmadan dinin ve iletişimin sahibi kendimiz zannetmeden bir iletişim kurmak mecburiyetindeyiz. Tenkit değil tebliği öncelemeliyiz. Nezir, korkutucu değil uyarıcı olmalıdır. Bundan dolayı yargılayıcı, yadırgayıcı, sorgulayıcı, ayrıştırıcı dilden mümkün merteye uzak durmalıyız. Soğuk değil sempatik olarak hal dilimizde aktif kullanmaya özen göstermeliyiz. Donuk değil dinamik olmalıyız. Eskiye takılıp günceli kaçırmamaya hassasiyet göstermeliyiz.

Kaynakça

-Kur'an-ı Kerim

-Cebeci, Suat, Dini İletişim, iz yayıncılık

-Koç, Ahmet, Din Eğitiminde Etkili iletişim, Rağbet yayınları

-Kayan, Ramazan, Nebevi Bir Eylem Davet, Çıra Yayınları

-Köylü, Mustafa, Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim, Ankara Okulu

-Keyifli,Şükrü Hutbe ve Vaazların Dili ve Üslubuyla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar,The Negativity About the Language and Style of Sermons and Sermons, mevzu sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

-Altıntaş,Muhammed Esad Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlilikler, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi),

-KARAMAN, F. "Dinî Değerlerin İletişiminde Üslup ve Güzel Konuşmanın Etkisi" Diyanet İlmî

Dergi 58 (2022): 1231-1256

-Korkmaz, Mehmet, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136.,değerler eğitimi dergisi

-İsmail Kılıçaslan, Halil hoca kasap mı ? ,yeni şafak gazetesi

– Türk Dil Kurumu, 2018

– TDV İslam ansiklopedisi

-Çeşitli hadis kaynakları (Buhari – ebu davut – aculuni)

– <https://yenidunyadergisi.com/blog/dini-iletisimde-uslup> , Ali Çelik,Dinî İletişimde Üslûp

[1] Âl-i İmrân, 3/159 [2] Ali Çelik,Dinî İletişimde Üslûp [3] TDK, 2018 [4] TDV İslam ansiklopedisi [5] Ramazan kayan, Nebevi bir eylem davet,s.78 [6] Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı" Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91. [7] Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136. [8] Ahmet KOÇ,din eğitiminde etkili iletişim,sy.241 [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [10] Gaşiye, 88/21 [11] Türk Dil Kurumu, 2018 [12] Hucurat, 49/12 [13] Bakara2/286 [14] Müminun Suresi, 23/62 [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018) [16] Köylü, 2015, s. 101-105 [17] Bakara, 2/256 [18] Buhârî, 3/72 [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ [20] Eren, 2005 [21] Koç, 2011, s. 241 [22] Türk Dil Kurumu, 2018 [23] Omay, 2009 [24] Dökmen, 1988, s. 95 [25] Nahl, 16/125 [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak [27] Tâ-Hâ Suresi 44 [28] Bakara,2/83 [29] el-Fussilet 41/ 33. [30] İbrâhîm 24 – 25 [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23 [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3. [33] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 196. [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak

[1] Âl-i İmrân, 3/159

[2] Ali Çelik,Dinî İletişimde Üslûp

[3] TDK, 2018

[4] TDV İslam ansiklopedisi

[5] Ramazan kayan, Nebevi bir eylem davet,s.78

- [6] Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı" Değerler Eğitimi Dergisi, 10/ 24 (2012), 136; Hüseyin Yılmaz, Dini Hitabet, Sivas: Asitan Kitap, 2016, s. 91.
- [7] Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", 136.
- [8] Ahmet KOÇ, din eğitiminde etkili iletişim, sy.241
- [9] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018)
- [10] Gaşiye, 88/21
- [11] Türk Dil Kurumu, 2018
- [12] Hucurat, 49/12
- [13] Bakara2/286
- [14] Müminun Suresi, 23/62
- [15] Şükrü KEYİFLİ, Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili, DİN DİLİ ÇALIŞTAYI (05-06 Mayıs 2018)
- [16] Köylü, 2015, s. 101-105
- [17] Bakara, 2/256
- [18] Buhârî, 3/72
- [19] Mevzu, sy. 2 (Eylül 2019) | Şükrü KEYİFLİ
- [20] Eren, 2005
- [21] Koç, 2011, s. 241
- [22] Türk Dil Kurumu, 2018
- [23] Omay, 2009
- [24] Dökmen, 1988, s. 95
- [25] Nahl, 16/125
- [26] İsmail Kılıçaslan/ yeni şafak
- [27] Tâ-Hâ Suresi 44
- [28] Bakara,2/83
- [29] el-Fussilet 41/ 33.
- [30] İbrâhîm 24 – 25
- [31] Ebû Dâvûd, Edeb, 23
- [32] Buhârî, İlim 4; Müslim, Mukaddime, 3.
- [33] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 196.
- [34] İsmail Kılıçaslan ,yeni şafak